Бухы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНУУДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Газетэмнай 1921 оной декабриин 21-hээ гарана | № 152 (15775) | 1981 оной июлиин 2, четверг | Сэн 2 мүнгэн.

Л. И. БРЕЖНЕВ В. БРАНДТТАЙ УУЛЗАБА

КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Л. И. Брежнев Германиин социал-демократическа партиин түрүүлэгшэ, Социалис интернационалай түрүүлэгшэ В. Брандттай июниин 30-да Кремль соо уулзаба. КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, СССР-эй гадаадын хэрэгүүдэй министр А. А. Громыко, КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүндэ кандидат, КПСС-эй ЦК-гай секретарь Б. Н. Пономарев, мүн СДПГ-гэй зүгhөө партиин түрүүлэгшын орлогшо Г.-Ю. Вишневский уулзалгада хабаадалсаа.

Уласхоорондын байдалай түгшүүрилтэй болоно, буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгын илангаяа үргэдэжэ, эндэ тэндэ сэрэгэй хёмороо зүришэлдөөнэй дэбэргэгдэжэ, энээнhээ уламжалан, дайнай аюулай үргэдэжэ байhанда hанаагаа зобоhоноо уулзалтын үедэ элирхэйлэн мэдүүлбэд.

Мүнөөнэй оршон байдалда шахардуу байдалые hулаpуулгын политикые үргэлжэлүүлхын тула, тэрэниие сэрэгэй талаар дэлгэрүүлхын тула, эб найрамдал ханган бэхижүүлхын тула аргатай бүхы юумэ хэхэ шухала гэжэ найдажа байhанаа элирхэйлээ.

hайн үрэ дүнгүүдые түйлаха эрмэлзэлтэй, адли тэгшэ эрхын ба нэгэ нэгэнэйнгээ аюулгүй байдалай гол ёhондо харюусама хубитаяа бүхы талануудай оруулхаар бэлэн байлгада үндэhэлдэг бүтэмжэтэй hайн хөөрэлдөөнүүдые хэжэ, уласхоорондын арсалдаата асуудалнуудые шиидхэхэ гээшэ ори ганса, найдамтай харгы зам болоно гэжэ ниитынгээ hанамжые мэдүүлбэ.

Дундуур зайда хэрэглэгдэхэ ядерна буу зэбсэгүүдые Европодо тодхон табиха тухай асуудалнуудаар өөhэд өөhэдынгөө хараа бодолые Л. И. Брежнев, В. Брандт найруулhан байгаа. Дурсагдаhан гол ёhые наринаар сахиhанай үндэhөөр энэ асуудал шиидхэгдэхэ аргатай, шиидхэгдэхэшье ёhотой.

Уулзалгада хабаадагшад стратегическэ буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые хизаарлахын түлөө, Мадридтахи уулзалгые амжалтатайгаар түгэсхэхын түлөө hанамжаяа хэлэбэ. Хэншье сэрэгэй булюу хүсэтэй болохо ёhогүй, сэрэгэй хёмороо зүришэлдөөе hулаpуулхын тула бултадаа бүхы юумэ хэхые оролдохо ёhотой гэжэ үшөө дахин тэмдэглэгдэ.

НАТО-гай милитарис бүлэгөөрхидэй буу зэбсэгүүдые үзэгдөө дуулдаагүй ехээр бүтээн гаргаха гэhэн эрмэлзэлынь эдэнэй сэрэгэй хүсые булюу болгохогүйhөө гадна, уласхоорондын орёо шахардуу байдалые улам түгшүүрилтэй болгохо байна гэжэ Л. И. Брежнев мэдүүлбэ. КПСС-эй XXVI съезд уласхоорондын байдалые hайжаруулгын, эб найрамдал бэхижүүлгын үргэн ехэ программа табяа гэжэ тэрэ тэмдэглээ. Парламентнуудта болон дэлхэйн арадуудта СССР-эй Верховно Соведэй hаяын хандалгада Л. И. Брежнев анхаралаа хандуулха зуураа, Хойто Европые ядерна буу зэбсэггүй зоно болгохо тухай асуудалаар Советскэ Союзай харда бодолые найруулба. Тиихэтээ хамта бусад гүрэнүүдэй али бүхы бүтэмжэтэй hайн hанал бодолнуудта анхаралтайгаар хандахаар Советскэ Союзай бэлэн байhые мэдүүлбэ.

1970 ондо Москвада гар табигдаhан договорой, хоёр талын бусад документнүүдэй үндэhэ hуури дээрэ СССР-эй ба ФРГ-гэй хоорондохи удаан болзорой, али бүхы талын харилсаае бэхижүүлхын түлөө Советскэ Союз тэмсэнэ гэжэ Л. И. Брежнев тэмдэглэбэ.

Шахардуу байдалые hулаpуулгада, бүхы гүрэнүүдэй хоорондо, тэрэ тоодо СССР-эй ба США-гай хоорондо үгээ ойлголсолгые бэхижүүлгэдэ Германиин Федеративна Республикын эдэбхитэйгээр нүлөөлхынь тула Германиин социал-демократическа парти тэмсэдэг юм гэжэ В. Брандт мэдүүлээ. Л. И. Брежневэй албанай хэрэгээр ФРГ-дэ ерэжэ, федеральна канцлер Г. Шмидттэй хэhэн хөөрэлдөөнүүдынь Европо түбидэ, бүхы дэлхэй дээрэ бүтэмжэтэй hайн хубилалтануудые хүгжөөлгэдэ нүлөөлхэ гээд найдажа байhанаа В. Брандт зааба.

КПСС-эй ба СДПГ-гэй түлөөлэгшэдэй хоорондохи харилсаан, hанамжануудаа хэлсэлгэ совет-баруун германиин харилсаанда, мүн эб найрамдал ба уласхоорондын аюулгүй байдалые бэхижүүлгэдэ шухала удха шанартай байна гэжэ Л. И. Брежнев, В. Брандт мэдүүлбэд.

Хөөрэлдөөн хани барисаанай, бүтэмжэтэй hайн оршон байдалда үнгэрөө. (ТАСС).

ХАНИ БАРИСААНАЙ ОРШОН БАЙДАЛДА

Германиин социал-демократическа партиин Түрүүлэгшэ В. Брандтын хүндэлэлдэ КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Л. И. Брежнев июниин 30-да Кремль соо сайлалга хэбэ.

СДПГ-гэй түрүүлэгшын орлогшо Г. Ю. Вишневский, ФРГ-hээ СССР-тэ байдаг элшэн сайд А. Майер-Ландрут, СДПГ-гэй Түрүүлэгшые үдэшэжэ ябаhан тусхай тушаалтад В. Брандттай хамта сайлалгада хабаадалсаа.

Совет талаhaa — нүхэд А. А. Громыко, М. А. Суслов, Б. Н. Пономарев, мүн КПСС-эй ЦК-гай гэшүүн В. В. Загладин, КПСС-эй ЦК-гай гэшүүндэ кандидадууд А. И. Блатов, А. С. Черняев болон бусад тусхай тушаалтад байлсаба.

Сайлалгын үедэ Л. И. Брежнев үгэ хэлээ.

Л. И. БРЕЖНЕВЭЙ хэлэhэн үгэ

Хүндэтэ түрүүлэгшэ Вилли Брандт!

Танай хэдэн удаа ябаhан эндэ, Москвада, Таниие үшөө дахин амаршалжа байhандаа баяртайб. Манай бүхы уулзалгануул зүрхэ сэдьхэлдэмни мартагдахагүй юм. Гэдэргээ эрьен харахадаа, иигэжэ хэлэхэ эрхэтэйбди: илангаяа жараад, далаад онуудта «хүйтэн дайе» зайсуулан саража, шахардуу байдалые hулаpуулгын үедэ, үнэхөөрөөшье түүхэтэ удха шанартай үе сагта эдэ уулзалганууд ехэ үрэ дүнгүүдые үгэhэн байгаа.

Мүнөө уласхоорондын байдалай түгшүүрилтэй болоод байгаашье hаань, далаад онуудта түйлагдаhан юумэн амгалан байдалые сахин хамгаална.

Зүгөөр энээниие сэхэ руунь хэлсэхэ ёhотойбди — мүнөө шахардуу байдалые hуларуултаhaa «хүйтэн дайн» тээшэ эрид хубилалтын аюул тохёолдуулагдажа байна.

Бусад социалис гүрэнүүдтэл адли, Советскэ Союз иимэ хубилалтые зайсуулан сарахые оролдоно. Тэрэ нэгэшье орондо hайн юумэ асархагүй.

Г-н Брандт, арбан жэлэй урда тээхидэл адли, бидэ хоёрто эб найрамдал хадаа уласхоорондын оршон байдалай бодото хэрэгүүдэй эгээл дээдын үнэтэ баялигай, замыень зааhан хараа шэглэлэй болохо байhандань этигэн найдахые хүсэнэб.

Манай hанахада, эдэ хэрэгүүдэй дунда буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые болюулалгаhаа бүри шухала, бүри ехэ юумэн байхагүй.

Мүнөөнэй оршон байдалда Европодо ядерна буу зэбсэг бүтээн гаргалгые хороолгоhоо бүхы юумэ эхилхэ хэрэгтэй. Энэ асуудалаар үтлөөдэршье хөөрэлдөөнүүдые хэхээр бэлэмбди. Гэбэшье США-гай хараа бодолhоо уламжалан, хөөрэлдөөнүүд эхилнэгүй. НАТО-гай оронуудай ба СССР-эй дундуур зайда хэрэглэгдэхэ ракетно-ядерна шэнэ зэбсэг хэрэгсэлнүүдые Европодо тодхон табилгые болюулха гэhэн манай hанал бодол hэжэгтэ орожо байна хэбэртэй.

Тинмэhээ хэрбээ хөөрэлдөөнүүд эхилхэ болбол, хоёр талын программануудаа бэелүүлжэ үргэлжэлүүлхэ эрхэ байдалда үнгэрхэ бшуу. Теэд энэмнай тиимэшье hайн харгы зам бэшэл.

Энэ хэрэгээр хөөрэлдөөнүүдэй эхилhэн үдэр СССР дундуур зайда хэрэглэгдэхэ ракетэнүүдээ ороной Европын хубида тодхон табилгаяа зогсоохоор бэлэн юм гээд мэдүүлжэ шадахаб. Хэрбээ дундуур зайда хэрэглэгдэхэ ядерна зэбсэг хэрэгсэлнүүдые Европодо тодхон табюулхагүй юм гэжэ хөөрэлдөөнүүдэй үедэ хэлээ hаань, бидэнэй иимэ алхам хэхэ байhамнай элитэ.

Эдэ хөөрэлдөөнүүдhээ Советскэ Союз, үнэхөөрөөшье ехэ үрэ дүнгүүдые хүлеэнэ. Ракетно-ядерна буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые болюулха замаар дабшаха саг ерээ гэжэ бидэ тоолонобди. Өөhэдынгөө аюулгүй байдалые найдамтайгаар хангахые гүрэн бүхэн оролдодог гээшэ. Зүгөөр буу зэбсэг ехээр бүтээн гаргаhанай ашаар ядерна буу зэбсэгэй үедэ энээниие түйлахын аргагүй. Хэрбээ зүрилдөөтэ хүсэнүүдэй буу зэбсэгэй тэнсүү байhанай, саашадаа эдэнэй хэмжээе хорооhоной ашаар лэ манай үе сагта аюулгүй байдал бата бэхеэр хангагдажа шадагдаха бшуу. Тингээгүй hаа, хэншье аюулгүй байдалда байhанаа мэдэржэ шадахагүйл.

Сэрэгэй хүсэ шадалаараа Советскэ Союзhаа булюу болохо гэhэн США-гай хүсэл эрмэлзэл уласхоорондын байдалые тогтууригүй болгожо, тэдэнэй өөhэдынь аюулгүй байдалые түбэг бэрхэшээлдэ оруулна.

Үшөө нэгэ юумэ тэмдэглэхэ байнаб. Буу зэбсэгүүдые ехээр бүтээн гаргалта сэрэгэй хүсэнүүдэй тэнсүүрие хододоо хангаха ори ганса зам болохо юм гү? Хамтаараа буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые хороожо, иимэ зорилго бэелүүлжэ болохо байна. Энээнhээ имагтал арадууд олзотохо бшуу.

СССР болон ФРГ элдэб холбоонуудта ородог, тиимэhээ манай оронуудай туд бүхэнэй холбоонуудтаа өөhэдын уялгануудтай байhаниинь мэдээжэ. Теэд эдэ уялганууд заабол сэрэгэй булюу хүсэтэй болохо, шахардуу байдал hуларуулгые буруу hүргэхэ хараа шэглэлдэ зорюулагдаха ёhотой гээшэ гү? Үгы юм ааб даа. Юрэдөөл, Варшавска Договорто ородог оронуудта иимэ ябадал зүрюу харша байна.

ФРГ-тэй эб найрамдалта, хүршэ ёhоной харилсаа холбоо тогтоохын түлөө бидэ Советскэ Союзтай хэлбэришэгүйгөөр тэмсэдэгбди. Энэ хадаа манай саг үргэлжын, хэрбээ тодорхойлон хэлэбэл, стратегическэ хараа шэглэл болоно. Танайда, ФРГ-дэ, канцлер Шмидттэй хэхэ хөөрэлдөөнүүднай бүтэмжэтэй hайнаар үнгэржэ, манай оронуудай хоорондохи харилсаае улам hайжаруулха байха гэжэ найданаб.

Хүндэтэ Түрүүлэгшэ! Уласхоорондын гол шухала асуудалнуудые, сэрэгэй аюулые усадхан зайсуулгые шиидхэхын тула үнэн сэхээр, бүтэмжэтэй hайнаар хөөрэлдэхэ бэлэмбди.

Правительствануудай хоорондо, нэрэ хүндэ ехэтэй ниитын хүсэнүүдэй түлөөлэгшэдэй хоорондо, тэрэ тоодо коммунистнууд болон социал-демокрадуудай хоорондо эгээл үргэн ехэ хөөрэлдөөнүүдые хэхын түлөө тэмсэнэбди.

Буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые болюулхын түлөө, ядерна дайнай аюулые сарахын түлөө, эб найрамдалые бэхижүүлхын түлөө тэмсэлдэ олон оронуудай социал-демокрадуудай, социалистнуудай хабаадажа байдагые сэгнэдэгбди, энэ hайн hайхан хэрэгтэ харилсан ажаллахаар хододоо бэлэмбди.

КПСС-эй XXVI съезд дээрэ баталагдаhан залан сэхэ хараа шэглэл иимэл даа.

— Вилли Брандтын, манай бүхы айлшадай элүүр энхын түлөө;

— эб найрамдалай ба шахардуу байдал hуларуулгын аша туhада КПСС-эй ба СДПГ-гэй хоорондохи харилсаае хүгжөөхын түлөө;

— бүхы дэлхэй дээрэ эб найрамдал сахин хамгаалхын түлөө! хүндага үргэхые дурадхахыемни зүбшөөгыт.

• • •

Улаань В. Брандт үгэ хэлэбэ.

В. БРАНДТЫН хэлэhэн үгэ

Господин Генеральна секретарь!

Нэн түрүүн Танай урихаhайтнай түлөө, мүнөөдэр намда Танай айлшан болохо арга боломжо үгэhэндэтнай баяр баясхалан хүргэхэ хүсэлэнтэйб. Бидэниие хани халуунаар угтаhанайтнай түлөө минии нүхэр Ганс-Юрген Вишневскитэй болон бусад нүхэдтэеэ хамта баяр хүргэнэб. Манай хоёр ороной харилсаануудай аша туhада шухала хүдэлмэреэ саашадаа үргэлжэлүүлхыень хүсэжэ, мүн лэ Германиин Федеративна Республикын элшэн сайдта баяр баясхалангай үгэнүүдээр ханданабди.

Господин Генеральна секретарь! Хүшэр хүндэ сагта шюусагүй, эдэбхитэй хөөрэлдөө хэхэ арга боломжонуудай бии байдагынь hайн гээшэ. Энээн тухай би Танда хэлээ hэм, мүнөөшье эндэ иигэжэ мэдүүлхэ хүсэлэнтэйб: политическэ талаар минии нүхэдэй олонхид, минии ороной болон Европын манай хубиин бусад олон хүнүүд шэнги, би мүнөө үе сагай уласхоорондын байдалаар hанаагаа зобонгиб, хүн түрэлтэнэй хуби заяанда аюул тохёолдуулжа байгаа буу зэбсэг үйлэдбэрилэн гаргалгын хэмжээнэй hүжэрэлгэ минии сэдьхэл гүнзэгыгөөр зобооно.

Тохёолдоhон ушар байдалые, адли бэшэшье hаань, манай ниитэ харюусалгые анхаралдаа абажа, намтай хөөрэлдэhэндэтнай баяр хүргэнэб. Энэ хөөрэлдөөнэй удха Европодо болон дэлхэйн бусад хубинуудта амгалан байдалай түлөө бидэнэй суг хамтын харюусалгада таарамжатай байба, адли бэшэ харюусалгамнай эндэшье бүри тодоор элирбэ. Мэдээсэл абажа, тэрэниие арга боломжынгоо хэмжээгээр саашань дамжуулха гээшэ бидэнэй ерэhэн зорилго мүн. Намда эндэ хэлэгдэhэн бүхы юумэн манайда, гэртэмнай, анхаралтайгаар хүлеэн абтаха, бодомжологдохо байха. Зарим шухала асуудалнуудаар hанал бодолойнгоо алгалсалдаануудые тэмдэглээгүй орхёо hаамнай, гайхалтай байха hэн. hанал бодолоо хүсэд андалдаагүйhөө боложо, хоёр талын болон олон талын харилсаануудые орёо болгомоор асуудалнуудые анхаралгүйгөөр орхихогүй гээшэ бүришье haa шухала байна.

Угайдхадаа, эгээн шухала асуудалаар — эб найрамдалые сахин хамгаалха асуудалаар, бидэнэй дунда бүрин дүүрэн нэгэ hанамжа бии гээшэ. Энэ талаар бидэ хоорондоо Договоророоршье, hанал бодолой талааршье холбогдонхой гээшэбди гэжэ hананам. Тиимэhээ эндэ 1970 оной августын 12-то хэлэhэн үгэhөө арсаха бодол намда багаханаааршье түрэнэгүй. Федеральна канцлер Гельмут Шмидтhээ асаржа хүргэhэн амар мэндэ, тэрэнэй хэлэhэн: бидэ hайн хүршэ байха хүсэлэнтэйбди, немец газарhaa дахин дайн бү эхилhэй гэжэ хүсэнэбди гэhэн үгэнүүдынь энэ бүтэдые батадхан гэршэлнэ. Бидэнэй hанахада, hүүлшын неделинүүдэй туршада хэлэгдэhэн үгэнүүд бултадаа зүб гэжэ батамжалхаар бэшэ. Бидэ 1941 оной июниин 22-ой hүрэтэ муухай үдхые мартаагүйбди, үнгэрhэн үйлэ хэрэгүүдhээ тобшолол хээбди гэhэн энэ минии мэдүүлгэдэ этигэхыетнай гүйнаб.

Гитлерэй үүдхэhэн дайнhaa уламжалан, хэмжээлэшэгүй ехэ зоболон үзэhэн олон миллион хүнүүдэй урда үйдхар гашуудалтайгаар толгойгоо ганхуулнам.

Би эндэ ямар нэгэ ондоо хүнэй түлөө хөөрэлдөө хэхэеэ ерээ бэшэб. Юрэдөөл, илангаяа Холбоото Штадуудай нэрэhээ хэлсээ хэлэхээ ерээгүйб. СССР-эй болон США-гай дээдэ хүтэлбэрилэгшэдэй уулзалга бүхы дэлхэйн хүн зондо тон шухала удха шанартай байхань hэжэглэмээр бэшэ. Теэд энээниие бүхы дэлхэйдэ хэтэрмэ удаан хүлеэлгэhэнэй хэрэг үгы гэжэ би тоолоноб.

Манай гүрэнүүдэй хоорондохи Договорой баталагдаhаар 10 гаран жэл болобо. Тэрээндэ бидэ Польшын Арадай Республикатай, ГДР-тэй болон ЧССР-тэй хэгдэhэн договорнуудые нэмээбди. Баруун Берлинэй асуудалаар дүрбэн гүрэнүүдэй хоорондохи Хэлсээнэй баталагдаhаар сентябрьда 10 жэл гүйсэхэнь. Манай hунгаhан зам зүб байгаа. Эндэ түйлагдаhанаа hэжэглэжэ байнгүй, харин баталагдаhан хэлсээнүүдhээ аша үрыень гарган хэрэглэхые дурадхаха байнаб. Манай хоёр оронуудай хоорондохи экономическа харилсаанууд нилээд урагшаа дабшаа. Тиигэбэшье хоёр талаhaa үшөө бии байгаа арга нөөсэнүүдые ашаглаха хэрэгтэй гэhэн Танай hаналые зүбтэй гэжэ тоолоноб. Зарим юумэн бидэнэй hаналаар хүгжөөгүй гэжэ мүнөө мэдэнэ ха юмбибди даа. 70-аад онуудай эхеэр бидэнэй Таанадтай, господин Генеральна секретарь, хөөрэлдөөнүүдые хэжэ байха үедэ, дэлхэйн хоёр ехэ гүрэнүүдэй хоорондоо шухала хэлсээнүүдые баталаад байха үедэ түгшүүрилтэ байдалые hуларуулха. Европодо харилсаа холбоо үргэдхэхэ, аюулгүй байдалые бэхижүүлхэ найдамтай хараатай арга боломжонууд бии байна гэжэ этигээ hэмди. Шахардуу байдалые политическэ талаар hуларуулгаhaa уламжалан, сэрэгэй талаар шахардуу байдал hуларуулгын ерээгүй ушарhaa олон хүнүүд — тэдэнэй тоодо Федеративна Республикаhaa аяаршье холо газарнуудта тон ехээр голхорhон байха. Харин мүнөө түгшүүрилтэ байдалые hуларуулха хэрэгые бата бэхи үндэhэн дээрэ табиха орёо зорилго табигдаад байна. Сэрэгэй талаар hуларуулгагүйгөөр политическэ hуларуулга удаан тогтонижон байжа шадахагүй, тэрээн шэнги политическэ харилсаануудгүйгөөр ба бэе бэедэ этигэлгүйгөөр аша туhатай сэрэгэй хэлсээнүүд баталагдахагүйл. Тиимэhээ 80-дахи онууд hайнаар түгэсэхэгүй гэhэн аюул бии болоно бшуу. Иимэ эрхэ байдалда бусад оронуудhaa урид дэлхэйн эгээ ехэ оронуудта хабаатай политика шэнээр эрхеэ эдлэхэ гү, али буу зэбсэг бэлдэлгын техникын урда бэеэ тушааха ушартай болохо гүбди гэhэн асуудал гаража ерэнэ.

Манай зорилго ямар байха ёhотойб гэхэдэ, 1978 оной хабар Танай Федеративна Республикада ерэhэн үедэ бидэнэй хамта тэмдэглэhэнэй ёhoop, зэбсэгжэлгые, али нэгэ талынгаа аюулгүй байдалда хохидол үзүүлэнгүй, эгээ доодын хэмжээндэ хүргэжэ, тэнсүүри түйлаха ушар мүн. Би Танда, господин Генеральна секретарь, хэлээ hэм, мүнөө үшөө дахин дабтахамни: бэе бэеэ үрдилдэн байжа зэбсэгжэлгээ болюулха, ямаршье нэмэлтэ зэбсэгжэлгын эрилтэ хэрэглэмжые усадхаха зорилготойгоор хөөрэлдөө хэхые хүсэнэбди. Мадридта боложо байгаа хөөрэлдөөнүүд аша үрэтэй байха бээ гэжэ манайда, Германиин Федеративна Республикада болон Баруун Европын бусад хубинуудта найданхай байна.

Хельсинкидэ эхилhэн дэбжэлтые саашадань хүгжөөхэ, Европодо буу зэбсэг хуряаха асуудалнуудаар тусхай конференци үнгэргэхэ хэрэгтэ харгы зам гаргаха, энэ харгы замые зүбөөр бодомжолхо, хоорондоо үгээ ойлголсолгын үндэhэн дээрэ табиха гээшэ шухала ха юм.

Би мүнөө дэлхэйн политикада болон шахардуу байдалтай районуудта хабаатай элдэб асуудалнуудые тобшо тодорхойгоор дайрахые хүсэнэгүйб. Эдэ асуудалнуудай заримыень хэлсэхэ аргатай байгаабди. Бусад асуудалнуудаар, тобшолон хэлэхэдэ, хүгжэжэ байгаа оронуудтай тогтоогдохо харилсаанууд тушаа асуудалнуудаар холбоотой байхабди гэhэн найдалаа мэдүүлхыем зүбшөөгыт. Тобшолон хэлэхэдэ, бүхы дэлхэй дээрэ буу зэбсэг үйлэдбэрилгые тогтоон удааруулха гээшэ дэлхэй дээрэ бии байгаа үлэсхэлэн хооhон байдалые дабаха хэрэгтэ онсо удхатай гэhэн асуудалаар бидэнэй нэгэн hаналтайе онсолон тэмдэглэмээр хаш. Түгэсхэлдөө Тантай, господин Генеральна секретарь, үшөө дахин уулзаха хүсэлэнтэй байhанаа мэдүүлхыемни зүбшөөгыт, энэ уулзалгамнай, бидэнэй мэдэhээр, Германиин Федеративна Республикада ноябрьда болохо юм хаш. Энээн тухай Федеральна канцлерай болон вице-канцлерай зүгhөө мэдүүлхэ аргатайб. Энэ хүсэл ямар нэгэ партинуудай хүсэл зорилго бэшэ. Энэ ганса манай хоёр гүрэндэ удха шанартай хэрэг бэшэ гэжэ бодоном. Энэмнай мүн уласхоорондын амгалан тайбанай аша туhада хэглэжэ байгаа хэлсээнүүдтэ шухала нүхэсэл боложо үгэхэ hэн.

• • •

Л. И. Брежневэй, В. Брандтын хэлэhэн үгэнүүд ехэ анхаралтайгаар шагнагдажа, нэгэнтэ бэшэ альга ташалгаар угтагдаа.

Сайлалга халуун дулаан, хани барисаанай оршон байдалда үнгэрбэ.

(ТАСС).

ХАНИ ЁhОНОЙ ХӨӨРЭЛДӨӨН

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, СССР-эй гадаадын хэрэгүүдэй министр А. А. Громыко хани ёhоной албанай хэрэгээр Москвада ерээд байhан ООП-ой гүйсэдхэхэ комитедэй политическэ департаментые даагша Ф. Каддуми түрүүтэй Палестиные сүлөөлхэ эмхиин делегацитай Москвада уулзаба.

КПСС-эй XXVI съезд дээрэ найруулагдаhан гадаадын политическэ шэнэ үүсхэлнүүдые бодото дээрэнь бэелүүлхэ талаар Советскэ Союзай ямар хүсэлэл оролдолгонуудые г а р г а х а тухайнь А. А. Громыко хөөрэлдөөнэй үедэ онсолон заагаа.

Эб найрамдал болон уласхоорондын аюулгүй байдалые бэхижүүлхэ, арадуудай сүлөөрэлгын тэмсэлые дэмжэхэ талаар Советскэ Союзай гаргаhан бүтэмжэтэй hайн үүсхэлнүүдые, залан сэхэ хараа шэглэлые Ф. Каддуми ООП-ой хүтэлбэриин зүгhөө үндэлөөр сэгнэбэ.

Дүтын зүүн зүгтэхи байдалые хаража үзэхэдөө, Палестинын эсэргүүсэлтын хүдэлөөндэ ба араб гүрэнүүдэй арадуудта эсэргүү Израилиин ээрхэг түримхэй ябуулганууд hаа, мүн Америкын Холбоото Штадуудай сэрэгүүдээ Дүтын болон Дунда зүүн зүгтэ үргэдхэжэ байhанhaa, Вашингтоной харгалзалга доро арабуудта дайсан харша сэрэгэй-политическэ бүлэглэл бүридүүлхэ гэhэн hэдэлгэhээ энэ райондохи байдалай улам түгшүүрилтэй болоhондо hанаагаа зобожо байhан тухайдаа хоёр тала мэдүүлбэ.

Национальна эрхэнүүдээ бэелүүлхын түлөө тэмсэлдэнь палестин арадта үнэн зүрхэнэй туhаламжа үзүүлhэнэйнь түлөө тэрэ КПСС-эй ЦК-да, Совет правительствада гүнзэгы сэдьхэлhээ баяр баясхалан хүргэжэ байhанаа элирхэйлээ.

(ТАСС).

ТАСС

Шэнэ hонин

ПАРТИИН НАЙДАМТАЙ ТУhАЛАГШАД

СССР-эй УРАН ЗОХЁОЛШОДОЙ VII СЪЕЗД НЭЭГДЭБЭ

Арадай аша туhада, ажаhууха, ажабайдалые үнэн зүбөөр зураглан харуулха, коммунис байгуулалтын эдэбхитэй хабаадагша байха гээшэ олон үндэhэ яhатанай совет литературын уран бэлигтэнэй үндэр уялга ба хүсэл абьяас мүн. КПСС-эй XXVI съезд дээрэ зохёохы интеллигенциин ажал ябуулгада үгтэhэн үндэр сэгнэлтээр зоригжоhон совет уран зохёолшод шэнэ хүниие зүб үзэлтэйгөөр, оюун ухаанай түгэс болбосоролтойгоор хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ оруулдаг хубитаяа арьбадхахаар хүсэд шиидэнхэй.

Үе сагай ба арад зоной урда уран зохёолшын харюусалга гэhэн асуудал хадаа июниин 30-да, Москвада, Кремлиин Ехэ ордон соо нээгдэhэн СССР-эй Уран зохёолшодой VII съездын делегадуудай гол анхаралда байба.

Совет элитэ уран зохёолшодтой хамта ажалша коллективүүдэй түлөөлэгшэд, табан жэлэй түрүүшүүл, соёлой ажал ябуулагшад, партийна, совет, профсоюзай болон комсомолой хүдэлмэрилэгшэд заседанинуудай залда сугларба. Хуралдаанай хүдэлмэридэ аха дүү социалис оронуудай Уран зохёолшодой холбоонуудай делегацинууд, Европын, Азиин, Африкын болон Америкын олон оронуудhaa ерэhэн уран зохёолшод хабаадалсана.

Нүхэд М. С. Горбачёв, В. В. Гришин, А. П. Кириленко, А. Я. Пельше, М. А. Суслов, П. Н. Демичев, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, М. В. Зимянин, К. В. Русаков гэгшэдые делегадууд болон айлшад удаан үргэлжэлhэн альга ташалгаар угтаа.

Нүхэр Л. И. Брежнев түрүүтэй КПСС-эй ЦК-гай Политбюроhоо бүридэhэн хүндэтэ президиумые делегадууд болон айлшад урма зоригтойгоор hунгаба.

«Коммунизмын түлөө совет литературын эрхилжэ байгаа тэмсэл ба КПСС-эй XXVI съездын шиидхэбэринүүдhээ уламжалан гараhан тэрэнэй зорилгонууд» гэhэн тоосоото элидхэл СССР-эй Уран зохёолшодой холбооной правлениин нэгэдэхи секретарь Г. М. Марков хэбэ.

Үнгэрhэн табан жэлдэ олон үндэhэ яhатанай совет литературын хүгжэлтын гол шэглэлнүүдые тодорхойгоор шэнжэлэн харуулhан, тэрэнэй хүмүүжүүлхы удха, үзэл сурталай уран hайханай шанар тухай асуудалнууд тушаа тэрэ тогтон хэлээ.

Соведүүдэй ороной уран зохёолшод түрэл Коммунис партиингаа туг доро үшөө нягтаар жагсаха, коммунизм байгуулагша совет хүн тухай, манай баатар габьяата үе саг тухай шэнэ, хурса, ёhотойя партийна, арадай шэнжэтэй зохёолнуудые бүтээхэ юм гээд КПСС-эй ленинскэ Центральна Комитедые съездын үмэнэhөө, бүхы совет уран зохёолшодой нэрэhээ Г. Марков найдуулба.

(ТАСС).

РСФСР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ПРЕЗИДИУМЭЙ УКАЗ

КОЛХОЗНО ДЭЛГҮҮРНҮҮД ДЭЭРЭ АБТАДАГ ТҮЛБЭРИ ТУХАЙ

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй 1981 оной январиин 26-да баталан абаhан «Нютагай налогууд болон татабаринууд тухай» Указтай зохилдуулан, РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиум ингэжэ тогтообо:

1. Колхозно дэлгүүрнүүд дээрэ юумэ худалдаhанай түлөө нэгэ дахин татабари абаха гурим тогтоохо:

1). өөhэдөө үйлэдбэрилhэн хүдөө ажахын продукци, тэрэшэлэн өөhэдынгөө хамhабариин предприяти болон үйлэдбэриин продукци худалдаhан колхозуудhaa, совхозуудhaa, бусад предприятинууд болон эмхи зургаануудhaa;

2). өөhэдынгөө үйлэдбэриин хүдөө ажахын продукци, тэрэшэлэн өөhэдөө бүтээhэн эд хэрэгсэлнүүдые худалдаhан колхозникууд болон бусад эрхэтэдhээ;

3). дэлгүүрнүүдэй газар дээрэ гар дарха, уралалга хэдэг эрхэтэдhээ.

2. Колхозно дэлгүүрнүүдэй директитэй баталhан хэлсээнэй ёhoop, дэлгүүр дээрэ өөрын тусхай газартай гү, али байратай колхоз, совхозуудhaa, бусад предприятинууд, эмхи зургаанууд болон эрхэтэдhээ түлбэри абтахагүй.

3. Колхозно дэлгүүр дээрэ хээрэ ургадаг жэмэс, hамар, hархяаг худалдаhан колхоз, совхозууд, бусад предприятинууд, эмхи зургаанууд болон эрхэтэд түлбэриhөө сүлөөлэгдэхэ.

4. Нэгэ үдэр соо юумэ наймаалhанай түлөө иимэ хэмжээтэйгээр түлөөhэн абтаха:

ашаанай автомашина дээрэhээ наймаалhанай түлөө 1 түхэриг;

тэргэ, мотоцикл ба хүнгэн автомобиль дээрэhээ наймаалhанай түлөө 50 мүнгэн;

ганзагата мал унаа дээрэhээ наймаалhанай түлөө 20 мүнгэн;

гарhaa, лоток, корзина, гар тэргэ, стол дээрэhээ наймаалhанай түлөө 20 мүнгэн;

худалдагдаhан эбэртэ малай нэгэ толгойhoo 50 мүнгэн;
худалдагдаhан жэжэ малай нэгэ толгойhoo 25 мүнгэн;

Гар дарха, уралалга хэhэнэй түлөө 20 мүнгэн.

5. Автономито республикануудай Министрнүүдэй Соведүүд, арадай депутадуудай хизаарай, областной Соведүүдэй, автономито область болон автономито округуудай арадай депутадуудай Соведүүдэй, арадай депутадуудай районно, городской, городуудтахи районно Соведүүдэй гүйсэдхэхэ комитедүүд колхозно дэлгүүрнүүд дээрэ юумэ худалдаhанай түлөө түлөөhэ абаха талаар бүлэг түлэгшэдтэ, мүн энэ тэрэ хүнүүдтэ нэмэлтэ хүнгэлэлтэнүүдые тогтоохо ба түлбэриин хэмжээе бага болгохо эрхэтэй.

Арадай депутадуудай поселково, сельскэ Соведүүдэй гүйсэдхэхэ комитедүүд колхозно дэлгүүрнүүд дээрэ юумэ худалдаhанай түлөө нэгэ дахин абтаха түлбэриин талаар хүнгэлэлтэнүүдые зарим түлэгшэдтэ олгожо шадаха.

6. Колхозно дэлгүүрнүүд дээрэ юумэ наймаалhанай түлөө абтадаг түлөөhэн кассада үгтэхэ, мүн тэрэшэлэн РСФСР-эй Худалдаа наймаанай министерствын тодорхойлhон гуримай ёhoop квитанцяар абтаха байна.

7. Автономито республикануудай Худалдаа наймаанай министерствэнүүд, арадай депутадуудай хизаарай, областной Соведүүдэй гүйсэдхэхэ комитедүүдэй худалдаа наймаанай управленинүүд иимэ уялгатай гэбэл:

колхозой дэлгүүрнүүд дээрэ нэгэ дахин абтадаг түлбэриин зүб байhые ходо шалгажа байха;

колхозно дэлгүүрнүүдэй финансова ажал ябуулгые үе-үе болоод, документын ёhoop шалгадаг байха.

8. Колхозно дэлгүүрнүүд дээрэ юумэ наймаалhанай түлөө нэгэ дахин абтадаг түлбэриин мүнгэн колхозно дэлгүүрнүүдые барилгада, үргэдхэлгэдэ, болбосон түхэлтэй болголго ба ашаглалгада зорюулагдаха.

9. Энэ Указ 1981 оной июлиин 1-hээ хүсэндөө орохо.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ М. ЯСНОВ.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь Х. НЕШКОВ.

Москва,
1981 оной июниин 29.

ЕХЭ ТҮСЭБҮҮДЫЕ ТОДОРХОЙГООР БЭЕЛҮҮЛХЭ

А. У. МОДОГОЕВ,
КПСС-эй Буряадай обкомой нэгэдэхи секретарь

Байгаалиин асари ехэ баялигуудай нөөсэтэй ороной зүүн районуудые түргөөр хүгжөөлгэ хадаа үйлэдбэрилгын хүсэнүүдые зүбөөр хубаарилан табиха худэлмэриимнай гол шэглэлнүүдэй нэгэн болоно. Энэ хараа шэглэл КПСС-эй XXVI съезд дээрэ тодорхой түсэб, заабаринуудаар баталагдаhан байна. Тэдэнние бэелүүлхэдэ Сибирь болон Алас-Дурнын хизаарай үргэ бүри ехээр гол шэдхэ. Съездын шиидхэбэринүүд соо 1981—1985 онуудта, мүн 1990 он хүрэтэрхи үедэ Буряадай АССР-эй үйлэдбэрилгын хүсэнүүдые саашадань комплексноор хүгжөөхэ тухай тодорхой хэмжээнүүд хараалагданхай. Энэ документнүүд хадаа партиин ленинскэ национальна политикын үшөө нэгэ бодото гэршэ болоно бшуу. Тэдэнэр Буряад ороной саашанхи индустриальна, аграрна ба социальна хүгжэлтын шэнжэ тухэл ба хараа шэглэлнүүдые тодорхойлно. Хараусалгата даабаринуудые тэндэ табигданхай. Тэдэнние сум дүүргэхын тула партийна бүхы комитедүүдэй, совет болон ажахын органуудай үндэр эмхидхэл, зорилго, республикын бүхы ажалшадай зохёохы эдэбхи үүсхэл хэрэгтэй гэжэ бидэ мэдэрнэбди. Имагтал энэл ушарта иимэ ехэ түсэбүүдые тодорхойгоор болон бэелүүлхэ болохол.

АРГА БОЛОМЖОЁО ГҮЙСЭД ХЭРЭГЛЭХЭ

Һүүлэй арбан жэл соо республикамнай томо алхамаар урагшаа дабшаа. Арадай ажахын бүридэл үргэдэжэ, таарамжатай зохид болгогдоо. Индустриализациин хэмжээн дээшэлжэ, ашаг үрэнь ехэ болоо. Урда жэлнүүдтэхи хүгжэлтын үедэ бүтээгдэһэн юумэеэ гүйсэд ашаглаха гээшэ Буряадай партийна комитедүүдэй, совет болон ажахын органуудай эмхидхэлэй хүдэлмэриин гол шэглэлнүүдэй нэгэн болоно.

Промышленностиие хүгжөөхэ талаар өөрынгөө хүдэлмэридэ КПСС-эй обком түлишын-энергетическэ ажахыда онсо анхарал хандуулна. Шулуун нүүрһэ, электрын элшэ хүсэ уридлан ехээр үйлэдбэрилхэ тухай асуудалнууд нэгэтэ бэшэ обкомой бюро болон пленумүүд дээрэ харагдаһан байха юм. Арбадахи табан жэл соо Гусиноозерско ГРЭС-эй 840 мянган киловатт хүсэтэй нэгэдэхи ээлжээн ашаглалгада үгтэжэ, электрын элшэ хүсэ үйлэдбэрилгэ дүрбэ дахин ургаһан байна. Тус электростанциие түлишөөр хангаха, жэлдээ гурба мянган тонно нүүрһэ үгэхэ аргатай Холбоолжоной уурхай нээгдээ. Шэнэ табан жэлдэ түлишын-энергетическэ ажахы саашадаа хүгжэхэ: Гусиноозерско ГРЭС-эй хоёрдохи ээлжээн, республикын түбтэ шэнэ ТЭЦ баригдаха, Түгнын нүүрһэнэй хэбтэшые ашаглалга эхилхэ.

Промышленна шэнэ предприятинуудые ашаглалгада оруулһанай, хуушануудыень һэльбэн шэнэлжэ, техническэ талаар зэбсэгжүүлһэнэй ашаар промышленностиин олон һалбарида үйлэдбэриин хүсэнүүд ургаа. Жэшээнь, республикын машина бүтээлгын ба металл болбосоруулгын предприятинуудта продукци гаргалга юһэдэхи табан жэлдэ 76 процентээр, арбадахи табан жэлдэ үшөө 30 процентээр ургаһан байна.

Зүгөөр промышленностьдахи байдалые наринаар шэнжэлэн харахада, шэнээр баригдаһан предприятинуудай үйлэдбэриин хүсэнүүд удаанаар ашаглагдана гээд тэмдэглэнгүй байхын аргагүй. Гусиноозерско ГРЭС Холбоолжоной нүүрһэнэй уурхай хоёр нёдондо жэлдэ тус тустаа проектнэ хүсэнэйнгөө 66—91 процентдэ хүргэгдэһэн байна. Харин Загорскын ханын материалнуудай завод табан жэл удаагуур хүдэлжэ байгаашье haa, проектнэ хүсэнэйнь ороймдоо 63 процент ашаглагдаад байха юм. Харанхын, Шулуутын холимол тэжээлэй заводууд, тодорхойгоор онынон түхеэрэлгэнүүдэйнгээ хүсэнэй 70—75 процентые, тиихэдэ Улаан-Үдын гадар трикотаж хубсаhанай фабрика бүри багаар ашаглана. Һэльбэн шэнэдхэгдэһэн предприятинуудай ашагай шэнэ техникэ мүн удаанаар ашаглагдаад, гүйсэд хүсэөөрөө хүдэлэлгэдээгүй ушар олон. Энээнэй шалтагаанууд хэды янзын, тэдэнэй хүтэлбэрилэлгэдэ холын харагдуй, нэгэ үдэрэй түсэбөөр хүдэлдэг, һэльбэн шэнэлэлгын хүдэлмэриие комплексноор шиидхэдэггүй, мэргэжэлтэдые эртэнһээ бэлдэдэггүй байна.

Үшөө нэгэ шалтагаан юуб гэхэдэ, олонхи объектнүүд ажаллагаатайгаар, хамhабарини албан болон цехүүдгүйгөөр, гэр байра ба социально-соёлой, ажаһуудалай ямаршье барилгагүйгөөр ашаглагдаа үгтэшэнэ.

Ингэжэ ашаглалгада оруулагдашаһан предприятинууд ажэлтэй кадрнуудые урижа ерүүлхэдэ байгэаг, хүдэлмэришэдтэйгөө тооешье хүсэхэ аргагүй болоно бшуу. Гусиноозерско ГРЭС, гадар трикотаж хубсаhанай фабрика, «Бурятферммаш» завод болон бусад предприятинууд иимэрхүү байдалда ороод байха юм.

ХЭРЭГЭЙ ЭМХИДХЭЛ

Онсо шэнжэнүүдэй нэгэн гэбэл, бэдэрэгдэн олдоһон байгаалиин нөөсэнүүдые ажахын хэрэглэмжэдэ оруулалга болоно. КПСС-эй XXVI съезд дээрэ баталагдаһан ороной Экономическа ба социальна хүгжэлтын гол шэглэлнүүд дотор Озёрно полиметаллическа хэбтэшые ашаглаха талаар бэлэдхэлэй хүдэлмэринүүд хараалагданхай. Мүн байгаалиин ондоошье хэдэн ашагта малтамалнуудай хэбтэшэнүүдые — Черемшанай эрхим шанартай кварцидай элһэнэй, Ошурковай апатидай, Түгнын шулуун нүүрһэнэй гэхэ мэтэ— ашаглалгада бэлдэхэ байнабди. Черемшанай кварцидай элһэн мэтэ зарим хэбтэшэнүүдэй ашаглагдахада, мүнөө хүдэлжэ байһан предприятинуудай ашаг үрэ эрид дээшэлхэ байна. Юуб гэхэдэ, Сибирь болон Алас-Дурнын металл шудхалгын үйлэдбэринүүдтэ хэрэгтэй хэдэн миллион тонно элһэн Казахстан болон Ураалһаа зөөгдэхэеэ болихо бшуу.

Арбан нэгэдэхи табан жэл хадаа манай хуушанай томо-томо предприятинуудые — Зэдын вольфрам-молибденэй, Улаан-Үдын нарин сэмбын комбинадуудые ба «Электромашина», локомотив-вагон заһабарилгын заводуудые дары түргэн һэльбэн шэнэлэлгын хаһа болохо юм. Тэндэ үйлэдбэриинь техническэ хангалта һайжаржа, ашаг үрэнь дээшэлхэ, продукци ехээр гаргагдадаг болохо юм.

Социальна асуудалнуудай комплексые шиидхэхын тула томо панельнэ гэр байра барилгын хүсые хоёр дахин ехэ болгохо, хүнгэн ба эдеэ хоолой промышленностиин предприятинуудай, хүдөө ажахын үйлэдбэри үргэдхэжэ, бүтээдэг продукциинь шанар һайжаруулха байнабди. Түсэбүүдэй проектын ёһоор, табан жэл соо байрын 1,7 миллион дүрбэлжэн метр талмайтай гэрнүүд, 22,9 мянган һурагшадай һураха һургуулинууд, 12,7 мянган хүүгэдэй саад, яслинууд, мянган оронтой больницанууд, халаан соо 3 мянган хүниие эмшэлхэ поликлиникэнүүд баригдахаар хараалагдана.

Парти болон Союзай ба Федерации правительствэнүүдэй заабарини ёһоор наһад онуудта Буряадай АССР-эй үйлэдбэрилгын хүсэнүүдые саашадань комплексноор хүгжөөхэ хүдэлмэриие эмхидхэхэ асуудал һаяхан КПСС-эй обкомой пленум дээрэ зүбшэн хэлсэгдээ. Тус пленумдэ мүн эмхидхэлэй бусадшье хэмжээ ябуулганууд, һалбари, хүдэлмэришэдэй хүдэлмэриие урдаа табигдаһан зорилгоё дүүргэхэ талаар тодорхой түсэбтэй болгохо хэрэгтэй гэжэ тэмдэглэгдээ.

КПСС-эй обком, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Совет хүдөөдэ гэр байра барилгые үргэдхэхэ асуудал шиидхэжэ байнхай. Бүри 1981 ондо хүдөөгэй барилга эрид үргэдхэгдэхэ юм. Барилгын организацинууд, республикын ниислэл хотын предприятинууд болон промышленна бусадшье түбүүдэй коллективүүд колхоз, совхозуудта туһалха болоно.

ДҮИ ДҮРШЭЛ ҺУРГАНА

Партийна комитедүүдэй нарин нягта эмхидхэлэй хүдэлмэридэ КПСС-эй обком гол анхаралаа табидаг. Ажал хээгүйдэ, оролдолго гаргаагүйдэ, ямаршье юумэн өөрөө бүтэдэггүй гээшэ. Үнгэрһэн хэрэгүүдэйнгээ дүршэлөөр харахадамнай, имагтал эмхидхэлэй хүдэлмэриин дутагдалнууд заримдаа саашанхи дабшалтада һаад татадаг байна гэхээр. Харин түсэбэй дүүргэлтые, хараалһан зорилгонуудаа наринаар бодомжолон, ямаршье ехэ, бага асуудалнуудые алдангүй шиидхэһэн газарта урдахи зорилгонуудыньшье саг соогоо бэелүүлэгдэдэг байха юм. Жэшээлэн хэлэбэл, Шэнэ-Бэрээнэй заһабарилгын механическа завод. Тэрэ хадаа һалбари соогоо томо предприяти. Арбадахи табан жэл соо тус завод үйлэдбэриингөө хэмжээе 2,5 дахинаар ехэ болгоо, ажалай бүтээсэшье эндэ хоёр дахин шахуу дээшэлээ. Мүнөөшье завод арбан нэгэдэхи табан жэлэй түсэбүүдые дүүргэхэ, үлүүлэн дүүргэхэ зорилгоор эршэтэй һайнаар хүдэлжэ байна.

Энэ ургалта юунһээ эхитэйб?

Эндэхи партийна организаци болон ажахын хүтэлбэрилэгшэд научно-техническэ дэбжэлтые хурдадхаха, тэрэнэй түйлалтануудые үйлэдбэридөө нэбтэрүүлхэ хэмжээнүүдээ коллектив доторойнгоо үдэр бүриин хэрэгүүдтэй хамтадхан шиидхэдэг байха юм. Тиимэһээ тус коллективэй социальна ажаһуудалайнышье асуудал мүн лэ амжалтатайгаар шиидхэгдэнэ. Эндэ тогтонижон байражаһан кадрнуудтай болонхой. Тиихэдэ шэнэ техникэ нэбтэрүүлгэ хүдэлмэришэдэй ажалай ба ажаһуудалай эрхэ байдалые саашадань улам һайжаруулгатай суг хамта шиидхэгдэнэ.

Заводые үндэһөөрнь һэльбэн шэнэлжэ, цехүүдыень мүнөө сагай шэнэ онйһон түхеэрэлгэнүүдээр хангахатай, тиигэжэ үйлэдбэрин хүсэнүүдые эрид дээшэлүүлхэтэй хамта энэл сооһоо ажаһуудалай эмхи зургаануудай барилга үргэнөөр хэгдэнэ. Богонихон болзор соо Шэнэ-Бэрээн тосхондо хүүгэдэй саад, ясли, Соёлой ордон, спортивна ба больничын комплексүүд, столово баригдажа, ажалшадай ажаһуудалай байдал эрид һайжарна. Эдэ бүгэдэ коллективэй ажалай үндэр эдэбхи үүсхэлэй бодото үрэ дүн.

Арбан нэгэдэхи табан жэлдэ энэ завод үшөө үргэдхэгдэхэ хараалагданхай. Энэ хүнэн түүхэй коллективэй энэ заабарине нэрэтэй солотойгоор дүүргэхэ байхадань КПСС-эй обком батаар этигэнэ.

Энэ жэлдэ республикын промышленна предприятинууд продукци үйлэдбэрилгэ 6,7 процентээр дээшэлүүлхэ байна. Тэрэнэй тулада ажалай эхиндээ хойшо ороолдостой шалгаар хүдэлжэ ехэ шухала. Гэбэшье 1981 оной түрүүшын һаранууудай хүдэлмэриин дүн харахада, зарим газарта үнгэрһэн жэлэй дутагдалнууд үшөөл арилгагдаагүй юм. «Нарин сэмбын комбинат» гэһэн нэгэдэл хэрэгтэй тоогой дааһан түүхэй эдэй дутуу үгтэһэнэй шалтагаанаар тус нэгэдэл хэдэн арбаад миллион түхэригэй продукци түсэбһөө дутуу үгэһэн байна. «Забайкаллес» нэгэдэлдэ жэлэй түрүүшын дүрбэн һарада вагонууд үгтөөгүй. Мүн электрын элшэ хүсөөр хангалга дуталдаһан байха юм. Транспортна предприятинуудта гүрэнэй түсэблэлгын журамай һуладаһанһаа боложо олохон завод, фабриканууд шэнэ табан жэлэй түрүүшын һаранууудта жэгдэ бэшээр хүдэлһэн байна. Тусхайлан хэлэбэл, Зүүн Сибириин түмэр замай Улаан-Үдын отделенидэ поездэнуудай ябаха графигууд наринаар сахигдадаггүй, предприятинуудта үгтэхэ олон вагон хүсэлдүүлэгдэдэггүй байха юм. Мүн тиихэдэ автомобильна ба авиационно транспортын хүдэлмэридэшье дутагдалнууд олон.

Түсэбтэ даабаринуудай дүүргэгдээгүй байһанай шалтагаанииие наринаар шэнжэлэн, ажал хэрэгээ һайжаруулха тодорхой хэмжээнүүдые хараалха гээшэ эгээл зүб шиидхэбэри. Иимэ жэшээ дурдая. Энэ жэлдэ Сэлэнгын целлюлозно-картонно комбинат ажалаа муудхаһан байна. Тэрэнэй шалтагаанаар нилээд ехэ продукци үгтөөгүй. Предприятиин үри шэрэнь хэдэн миллион түхэригөөр тоологдоно. КПСС-эй обком болон союзна министерство энэ дутагдалай шалтагаанииие наринаар шэнжэлжэ, тус коллективтэ үйлэдбэриеэ үргэхэ хэрэгтэнь онсо хэрэгүүдээр туһалха гэжэ хэлсэбэ. Тодорхой нарин шэнжэлэл, хүдэлмэри һайжаруулгада зорюулагдаһан хэмжээнүүдые хараалалга ондоошье предприятинуудта туһалха байна. Тэрэ хадаа таару бэшэ байдалые усадхаха хэрэгтэ туһалха.

Грузиин ССР-эй хүтэлбэрилэгшэдтэй хөөрэлдэхэдөө, нүхэр Л. И. Брежнев мүнөө үедэ бүхы хүсэн съездын шиидхэбэринүүдые дүүргэхэ хэрэгтэ зорюулагдаха ёһотой гээд тэмдэглэһэн байна. Арбан нэгэдэхи табан жэлэй даабаринуудые дүүргэхын түлөө хүдэлжэ байхадаа, манай областной партийна организаци энэ заабариие баримтална.

«Экономическа газетын» 24-дэхи номерһоо абтаба.

ҮДЭР БҮХЭНӨӨ—ҮНДЭР УРГАСАДА

ОНСО ШЭНЖЫЕНЬ ОЛОХОДО...

ҺААЛИИН мал олоор үсхэбэрилдэг ажахынуудта кукуруза ехээр тариха гээшэ онсо удха шанартай юм. Энэ ургамал бусадһаа ургасатай байхаһаа гадна, эгээл эрхим шанартай силос болодог гээшэ. Иигээд ерэхэдээ силос элбэгээр бэлдхэгшэд үнеэдэйнгээ һү шэмые жэлэй ямаршье сагта эрид дээшэлүүлхэ аргатай байдаг гээшэ.

1967 оной хабарһаа хойшо мүнөө хүрэтэр Галбайн тракторно-таряан ажалай бригадада кукурузашанаар таһалгаряагүй хүдэлмэрилнэб. Үнгэрһэн энэ арбан дүрбэн жэлэй туршада манай звено даалгагдаһан поли дээрэһээ түсэбөөр хараалагдаһанһаа доошо ургаса хүряагаагүй байха. Хэды гандуу жэлнүүдтэшье бидэ даабаряа заабол бэелүүлдэг һэмди.

Сагай уларилай таарамжатай жэлнүүдтэ гэхэ гү, али хура бороотой, дулаан сагта гектарай дунда зэргээр 400—500 центнер кукурузын ногоон эшэ набша сүглүүлжэ, горитой амжалта түйлагдадаг байгаа. Иимэ жэлнүүдтэ зарим участогуудһаа гектарай 500, мүн дээшэшье центнер ургаса абтадаг байһан юм.

Үнгэрһэн гурбан жэлэй туршада сагай уларил таарамжагүй, хүйтэншэг, хура бороогоор бага байгаа. Тиибэшье һаань манай звеногой гэшүүд ургуулһан кукурузаяа эртын хюрууда сохюулжа, шанарыень доошолуулангүй бүхыдэнь хуряажа абаа. Эдэ жэлнүүдтэ гектарай дунда зэргээр 180—260 центнеб кукурузын ногоон эшэ набша суглуулагдаа һэн.

Кукуруза тариха, харууһалха технологи манайда нэгэ адляар баримталагдадаг. Үнгэрһэн жэлнүүдтэ кукурузаяа элдэб аргаар, олон ондоо болзорто тарижа туршалга хээ һэмди. Жэшээлбэл, кукурузаяа ямаршье ургамалтай холингүй гариһан байнабди. Удаань кукуруза тариһанай һүүлээр бултайжа захалхадань обёос, горохой холисо зурууд хоорондуурнь тарядашье туршагдаа. Мүн кукурузаяа нэгэн гэбэл наран сэсэгтэй сэхэ холёод гү, али зурууд хоорондуурнь тариһан байхабди. Эды олон арганууды туршахадамнай, кукурузаяа наран сэсэгтэй сэхэ холёод тарихада ургасатай, эртын хюрууда сохюулжа даагдахагүй байгаа.

Энэ жэлдэ бидэ кукурузаяа урдынхиһаа оройтон, июнь һарын эхинһээ табан үдэрэй туршада таряабди. Манай даажа абаһан плантаци Таазын, Шандинай, Наран-Талын поли дээрэ бүхыдөө 110 гектарта нэмжыдэг.

Бидэ хоёр полибо онсо һайнаар элдүүрилээ һэмди. Газараа хахалхын урда 90 гектарта га бүхэндэ 2 центнерэй хүртэхөөр аммиагтай селитрэ оруулагдаа һэн. Тиихэдэ һаалиин фермын дэргэдэ оршодог 23 гектарта мүн лэ иимэ үтэгжүүлгэ оруулһан байнабди. Тарилга хэгдэхэ бүхы полимнай «ЛД-10» лущильнигаар жэгдэлэгдэһэн байха юм.

Байгша ондо манай звено «Буковинская-3» гэһэн һайн сортын үрэһөөр хангагдаа. Бидэ энэ сортынгоо кукурузые бусад ургамалнуудтай холингүй тарябди.

Һаалиин малда эгээл эрхим шанартай тэжээл болодог кукуруза тарижа ургуулха гээшэ бэлэн хэрэг бэшэ юм. Звеногоймнай гэшүүд тарижа дүүргэһэнэй удаа плантацияа харууһалжа захалдаг. Тодорхойлбол, эшэ, набшынь бултайжа гарахаһаа урид шүдэртэй хүнгэн борнойгоор хоёр дахин борнойлогдожо, буртаг ногоониинь усадхагдахаһаа гадна, хурьһэниинь зөөлэрүүлэгдэнэ. Удаань һая бултайжа захалхадань, дахяад борнойлнобди. Энэ хүдэлмэри полиин хэр зэргэ буртаг ногоондо дарагдаһаар дахяад эдбтагдадаг.

Тарилгынгаа һайнаар зуруудлан ургажа захалхада, хоорондуурнь түрүүшын элдүүрилгэ хэнэбди. Энэ хүдэлмэри КРН-4,2 түхэлэй культиватораар, зурууд хоорондохи хурьһыень зөөлэрүүлэн хэгдэнэ.

Хабарһаа нааша оролдожо ургуулһан кукурузаяа август һарын эсэстэ хуряажа захалнабди. Ургаса хуряалгын үедэ звеногой гэшүүд кукурузынгаа доогуур сабшагдаһые хинан шалгадаг. Мүн автомашинын кузов соо ашахадаа һайнаар нягтаруулан гэшхэхыень анхардаг. Тобшолбол, ургасаяа гээлтэ, хоролтодо оруулангүй хуряажа абахын тула ехэхэн оролдолго гаргагдана. Хэрбээ энээниие харааһаа алдаа һаа, сабшагдажа хэршэгдэһэн кукурузын ногоон эшэ набшые юрэл кузов соо обоолоод, харгын ута руу сасажархидаг байха юм. Хуряалгын үедэ агрегадуудай хүдэлмэриие хинан шалгаагүй һаа, гектарай адагынь 15—20 центнер кукурузын ногоон эшэ набша заабол гээлтэ хоролтодо ородог гэжэ элирүүлэгдэнхэй. Тиимэһээ хуряалгын үедэ онсо шанга хиналта, эрилтэ хэрэгтэй болодог.

Арбан нэгэдэхи табан жэлэй түрүүшын жэлдэ манай звеногой гэшүүд хүршэ Тальска отделениин В. И. Быковскиин хүтэлбэрилдэг звеногой коллективтэй мүрысэнэ.

В. МАШКИНОВ.
Түнхэнэй районой «Восточные Саяны» колхозой кукурузашан.

Совет орон дотор

МАЛШАДАЙ НӨӨСЭ

МИНСК. Белоруссиин селекционернүүд белоруссиин томо сагаан ба белоруссиин хара-эреэн үүлтэрэй гахайнуудые бии болгоо. Үшөө хахад жэлтэй болоогүй байхадань, шэнэ үүлтэрэй гахайнуудай шэгнүүр 100 килограммда хүрэдэг. Республика дотор тэдэниие үсхэбэрилхын тула селекционно түб нээгдэнхэй. Үүлтэртэ заводуу болон совхозуу байгуулагданхай.

Белоруссиин колхоз, совхозуудай хахадһаа үлүүниинь шэнэ үүлтэрэй гахайнуудые үсхэбэрилжэ, гахайн мяха ехээр үйлэдбэрилнэ.

Эдэ үүлтэрнүүдые бии болгоһоной түлөө, үүлтэр һайжаруулха хүдэлмэриин ашаг үрэ ехэтэй гурим үйлэдбэридэ нэбтэрүүлһэнэй түлөө республикын бүлэг эрдэмтэд болон хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэдтэ СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй шан олгогдоһон байна. Закавказиин, Украинын, Россиин Федерациин малшад түргөөр томо болодог гахайнуудые ажахынуудтаа барижа туршахань.

АШАГ ҮРЭТЭЙ НЭМЭЛТЭ

ЖИТОМИР. Тоһоной тусхай холисо хэрэглэжэ, холимог тэжээл бэлдэхэдэ орооһо таряан нилээд багаар гаргашалагдаха байна. Чудновско колхозууд хоорондын холимол тэжээлэй заводто тэдэниие үйлэдбэрилжэ эхилээ. Час бүри 500 килограмм үнэтэ продукци абтана.

Иимэ нэмэлтэ хэрэглэһэнэй ашаар нэгэ тонно шэмэтэ тэжээл үйлэдбэрилхэдэ, 50 килограмм орооһо алмаха арга бии болоно. Тоһоной холисоор шанаржуулагдаһан тэжээл малай шэгнүүрэй нэмэлгэтэ һайнаар нүлөөлдэг байна.

Үйлэдбэриин шэнэ комплексые ашаглалгада оруулһан ушар хадаа малай тэжээлдэ ороохо тарья ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэхэ талаар Украинада бэелүүлэгдэдэг программын шухала хубинь болоно. Энээнтэй хамта тэжээлэй элдэб холисо үйлэдбэрилхэ хэдэн зуугаад комплексно - оньһожоруулагдамал линии хүдэлгэгдэжэ эхилэгдэв.

(ТАСС).

МЭРГЭЖЭЛТЫН ЗҮБШЭЛ

ТАХЯАГАЙ АРГАЛЫЕ ТЭЖЭЭЛДЭ ХЭРЭГЛЭХЭ

Һүүлэй үедэ орон доторнай адууһа малай тэжээлэй рациондо тахяагай хуурай аргал үргэнөөр хэрэглэдэг болонхой. Энэмнай ашаг үрэ ехэтэй байшоо. Юуб гэхэдэ, шубууд эдиһэн тэжээл соогоо бии байһан белок, илангаяа аминокислотануудай багахан лэ хубииень бэедээ шэнгээдэг байна. Тиин хэрэглэгдээгүй бэшэ зүйлнүүдынь—түүхэй белок аргалтайнь хаягдадаг гээшэ. Мүн тэрэнэй хажуугаар шубуунай аргал соо 30 процент хүрэтэр тэжээлэй элдэб үлөөдэһэнүүд байлсана.

Тахяагай аргалай химическэ бүридэл элдэб шалтагаанһаа, тэрэ тоодо шубуудай харууһанһаа, тэжээлһээ, мүн тэдэниие бэлдэхэ ба хадагалхаһаа болон бэшэшье олон ондоо юумэнһээ дулдыдадаг юм. Манай ороной литературна мэдээсэлнүүд соо. һоо абажа харахада, тэрэнэй химическэ бүридэл ба шэмэнь холимог тэжээлдэ дүтэрхы, протеин болон белогоороо шрот ба жмыхтэ, микро бодосуудаараа ешмээн ба кукурузада адлирхуу гэжэ элишэлэгдэнхэй.

Бүхыдөө гүрэн соомнай жэл бүхэн 24 миллион тонно хүрэтэр шубуунай аргал гаргагдана. Энэ ямар ехэ нөөсэ тэжээл, мал ажахыда ходоллоо хэрэгтэй болодог протеин байна гээшэб?

Теэд энэ үнэтэ белогоор баян аргалые республикымнай ажахынууд малайнгаа рациондо хүсэд хэрэглэдэггүй байһаниинь гэмшэлтэй. 1976 ондо Улаан-Үдын шубуунай фабрикада УСПП-1 гэжэ түхэлэй тусхай түхеэрэлгээр тахяагай аргал болбосоруулаад, стерилизацилан хатааха агрегадтай цех баригдаа һэн. Тус цех мүнөө сүүдхэлдээ 15 тонно хуурай аргал гаргана.

Тахяагай хуурай аргал гээшэ хүхэбтэр үнгэтэй, өөрын онсо үнэртэй юм. Тэрэнэй химическэ бүридэл ба шэмынь манай республикын агрохимлабoратори шэнжэлжэ үзэһэн байна. Тиихэдэ 1 килограмм тахяагай хуурай аргал соо 0,77—0,78 тэжээлэй единицэ, 216 грамм түүхэй протеин. энээниие тусхай коэффициентдэ оруулан тоолоод үзэхэдэ, 140—160 грамм бэедэ шэнгэсэтэй белок хүртэдэг гэжэ элирүүлэгдээ.

Бактериологическа аргаар шэнжэлжэ үзэхэдэ, тахяагай аргал соо микрофлоро, гельминт үбшэнэй үтэнүүд, хоро шарын бодосууд үгы юм.

Тахяагай хуурай аргалай тэжээлтэ шанарыень мэдэхын тула эбэртэ бодо малда, шубуудта эдюулжэ, туршалга үнгэргэгдэһэн байна.

1976 ондо СО ВАСХНИЛ-ай Буряадай эрдэм шэнжэлгын таһагай хүдэлмэрилэгшэд К. Т. Мункоев, Б. Ц. Сампилов Улаан-Үдын районой «Никольский» совхоздо хашарагуудта эдюулжэ туршаа. Тиихэдээ 18—20 һаратай, 250—251 килограмм шэгнүүртэй хашаратуудые гурбан бүлэг болгоһон байна. Бүлэг бүридэнь 11 толгой (тэрэнэйнь 8 ниинь эрэ, бэшэниинь эмэ хашарагууд) юм. Гансал шалгалтада табигдаһан бүлэгэй малые юрын рационоор эдеэлүүлээ. Тэрээн сооhь 4 килограмм һолоомон, 40—50 килограмм бардаа, 2 килограмм холимол тэжээл ороно. Харин хоёрдохи бүлэгэйнгөө хашарагуудта 30 процент холимол тэжээлэй орондо тахяагай аргал үгэлсэбэ. Гурбадахи бүлэгэй малда 50 процентыень һэлгүүлбэ, Бэшэ тэжээлынь юрын рациондо адляар үлөөгөө. Хоёр һарын һүүлээр шалгажа үзэхэдэнь тахяагай аргал гээшэ залуу мал шахан таргалуулхада айхабтар ехэ нүлөө үзүүлдэг байба гэжэ тэдэнэр тэмдэглэбэ. Гэдэһэ доторой үбшэншье дайралдаагүй.

Тэрэниие эдюулжэ байхадаа клиническэ аргаар бэеынь температура, һудал ба амисхалыень шалгажа үзэхэдэнь, бултандаа нормо соогоо байгаа. Энэ туршалга дээрэһээ юу хэлэхэ байнаб гэхэдэ, тэжээлэй рациондо үнэтэй сэнтэй холимол тэжээлэй орондо тахяагай хуурай аргал хэрэглэхэдэ, абтаһан продукциин өөрынь үнэ сэн хямдарна бшуу.

1977 ондо Буряадай хүдөө ажахын институдай багшанар Б. О. Мункоев Г. К. Ребягин хоёр Мухар-Шэбэрэй районой «Забайкалец» совхоздо галуун дээрэ туршалга хэһэн байна.

31 хоногтой дальбараануудай тэжээлэй рациондо тахяагай хуурай аргал оруулба. Тэрэниие холимол тэжээлтэй хамта үгэхэдөө, түрүүшын үедэ жааханаар, тиигээд долоон хоногой үнгэрхэдэ тусхай хэмжээгээр эдюулжэ эхилээ һэн.

Туршалгада байһан шубуудай томо болохо бүринь, толгой бүхэндэ аргал нэмэгдэжэ байгаа. Туршалга хэхэ үедэ тэдэнэй нэгэниинышье үбшэлөөгүй, галуунууд томо жэжээрээ хоорондоо ехэ ондоо илгаатай байгаагүй. Шубуудай рациондо аргал оруулалсахадань экономическа ашаг үрэ ехэтэй байгаа гэжэ элирүүлэгдээ. Юундэб гэхэдэ, холимол тэжээлэй орондо тахяагай аргал элюулһэндэнь, тэдэнэй продукциин үнэ сэн нилээд доошолоо бшуу.

Жэшээ дээрэ хараад үзэелдаа. Совхоз гү, али колхоз 1 тонно тахяагай хуурай аргалай түлөө 37 түхэриг түлэхэ һаа, харин нэгэ тонно холимол тэжээлые 160 түхэригөөр худалдажа абаха байна. Энэнь ямар ехэ илгаатай гээшэб.

«Забайкалец» совхоз жэл бүри 237 мянганһаа доошо бэшэ галуу үсхэбэрилдэг юм. Тэдээндэ зоотехническэ рационой ёһоор бүхыдөө 2879 тонно холимол тэжээл хэрэгтэй. Энээнэй 20 процентыень тахяагай аргалаар һэлгүүлбэл, 579 тонно талха таряанай зүйл гэхэ гү, али 92 мянга гаран түхэриг мүнгэн алмагдаха болоно.

1976 ондо энэл институдай багшанар нүхэд Мункоев, Корытов гэгшэд Кабанскын шубуунай фабрикада тахяагай аргалые мяханай үүлтэрэй нугаһадта туршажа үзөө. 21 хоногтой дүрбэн бүлэг нугаһадай дальбараануудта дадхаажа. бага багаханаар тахяагай хуурай аргал үгэжэ эхилээ һэн. Түрүүшын үдэрһөө 6 хоногтой болоторнь 10 граммһаа эхилээд, тусхай нормоор эдюулбэ. Туршалгын үедэ нугаһадта холимол тэжээлэй орондо 10-һаа 40 процент хүрэтэр тахяагай аргал үгэбэ. Тиигээд тэрэнээ үүсэлхэһээ 10 хоног урда тээнь эдюулхээ болёо һэн. Иимэ аргаар тахяагай аргал хэрэглэһэнэй һүүлээр шэнжэлжэ үзэхэдэнь, 10—20 процент хүрэтэр аргал элиһэн нугаһадай шэгнүүр 2620—2615 грамм болоо гэхэ гү, али килограмм шэгнүүрэй нэмэсын түлөө 4,9 тэжээлэй единицэ гаргашалагдаһан байна. Харин 40 процент эдиһэн дальбараануудай шэгнүүр доошоо байшоо.

58 хоногой туршада шубуудай рациондо холимол тэжээлые тахяагай хуурай аргалаар һэлгүүлхэдэмнай, толгой бүридэ 1,4—3,04 килограмм алмагдаба. Манай тоолоһоной ёһоор, 100 мянган нугаһа тэжээхэдэ, тэжээлэй рационие адагынь 20 процент аргалаар һэлгэбэл, 150 тонно холимол тэжээл алмагдаха, мяханайнь үнэ сэн 10 процентээр бага болгогдохо ушартай.

1974 ондо Литвагай хүдөө ажахын академиин хүдэлмэрилэгшэд Г. Ноцюс В. Мицкус хоёр гахай шахахада тахяагай хуурай аргал хэрэглэбэ.

Туршалгада ороһон поршоонхонуудтаа холимол тэжээлэй орондо 10, 20, 25 ба 50 процент хүрэтэрнь аргал үгэлсэбэ. Туршалга хэгдэхын урда тээ тэдэнээ хоёр неделиин туршада энэ шэнэ тэжээлдэ дадхаахан байна. Түрүүн комбикормын 3—5 процентые һэлгүүлжэ эхилээд, һүүлдэнь тэрэнээ 25 процентдэ хүргөө. Иимэ нормоо оруулхадань, тэдэнь аргал ехэ дуратайгаар эдижэ, түргэн томо боложо эхилһэн байгаа. Харин табадахи бүлэгэй поршоонхонуудта холимол тэжээлыень 50 процент хүрэтэр һэлгүүлһэниинь эдеэнэй дурагүй болложо, туража захалһан юм.

Тусхай болзоройнь үнгэрһэн хойно гахайнуудаа алаад, мяхыень шэнжэлхэдэ, гурбадахи, дүрбэдэхи, табадахи бүлэгүүдэйнь таргаһиинь ба саалынь зузаан бэконно стандартда адли гэжэ тодорхойлогдоо, харин бэшэ бүлэгүүдэйнь поршоонхонууд ондоо категоридо ороһон байна. Тиимэһээ тахяагай аргал гахай шахалгада мүн лэ һайнаар нүлөөлнэ гэжэ тодорхойлогдоо.

Дээрэ үнгэргэгдэһэн туршалганууд дээрэһээ харахада, тахяагай үнэгүй аргал адууһа мал ба шубуу үсхэбэрилхэдэ аргагүй хэрэгтэй тэжээлэй зүйл боложо үгэхэ байна бшуу.

Хэрбээ республикын колхоз, совхозуудай тахяагай хуурай аргал ехээр абадаг һаань, Улаан-Үдын шубуунай фабрикын энэ цех тэрэниие үйлэдбэрилдэг хэмжээгээ дээшэлүүлхэ аргатай юм. Тиимэһээ тэрэниие ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд зүбөөр ойлгожо, энэ үнэгүй тэжээлдэ анхаралаа хандуулхаар болоо гэжэ һанагдана.

Бидэ дээрэ үнгэргэгдэһэн туршалгануудай материалнуудһаа абажа, адууһа малда ба шубуудта холимог тэжээлэй болон таряа талханай орондо тахяагай хуурай аргал оруулха норматив зууршалха байнабди: гахайда — 20—30 процент; галуун ба нугаһадта — 20—30 процент; залуу эбэртэ бодо малда — 30—40 процент; хонидто—30 процент хүргэжэ болохо.

Тахяагай аргал адуу малдаа эдюулжэ эхилхэдээ тусхай гурим наринаар сахиха хэрэгтэй. Тиихэдээ тэдээндэ түрүүн үгэхэдөө жааханаар дадхаан татажа, холимог тэжээлтэй гү, али талха таряанай зүйлтэй холижо эдюулхэдэ һайн байдаг.

Б. МУНКОЕВ,
Буряадай хүдөө ажахын институдай кафедрые даагша, доцент.

ОРОНОЙ ТАРЯАЛАН ДЭЭРЭ

АШХАБАД. Ашхабадска областиин ажахынууд намарай таряа хадажа ба сохижо дүүргэбэ. Нёдондонойхиһоо үлэмжэ һайн ургаса абтана. Туркменидэ 85 мянга шахуу гектар таряалан бии юм. Тэрэнэй ехэнхи хубиин ороохон хуряагдаад байна.

РОСТОВ-на-ДОНУ. Ростовско областиин урда ба зүүн районуудай механизаторнууд намарай ургамалнуудые хуряажа эхилээ. Гурбан миллионһоо үлүү гектарай таряалангай ургасые 8—10 үдэртэ хуряахые хараална.

КРАСНОДАР. Кубань гүрэндөө ороохо худалдажа эхилээ. Анапска, Приморско-Ахтарска, Кущевска болон бусад районуудай полинууд дээрэ ургуулагдаһан хэдэн зуугаад тонно ешмээниие поездэнууд элеваторнуудта абаашаа.

50 гаран элеватор ба тушаан абалгын пункт ороохо тушаан абахаар бэлэн болонхой. Ашаа буулгаха эстакадада ехэ ашаанай машинануудай ороохо буулгаха түхеэрэлгэ нэмэжэ баригдаа. Электронно түхеэрэлгын туһаламжаар ороохоной шанарые тодорхойлхо системэ нарижуулагдаа. Ороохо зөөлгэдэ хабаадаха машина бүхэн дээрэ хоёр жолоошон хүдэлхэ юм.

СТАВРОПОЛЬ. Ставрополиин хизаарта хаа хаанагүй ешмээн, обёос, горох хадажа эхилбэ. Ороохоной поли бүхэнэй ургасые эрхим болзорто гээлтэ хоролтодо оруулангүйгөөр хуряахадань хүдэлмэреэ вахтова аргаар эмхидхэһэниинь туһа нэмэри болоно. Хоёр-дүрбэн час болоод лэ механизаторнууд нэгэ нэгэеэ һэлгэжэ, комбайнай рульда һууна. Ургаса хуряалгын үедэ хүдэлхэ 800 шахуу хуряалга-зөөлгын комплекс бүридхэгдэнхэй юм. (ТАСС).

СВЕРДЛОВСКО ОБЛАСТЬ. **Верх-Исетскэ металлургическа заводто трансформаторна буладһаа хүйтэн аргаар прокат үйлэдбэрилхэ цехые хангадаг уһанай ажахын айхабтар томо комплекс зохёогдожо ашаглагдаба. Тэрэнэй ашаар орёо металлургическа комплексын оршондохи байгаалиие ариг сэбэр байлгаха арга хангагдаба. Промышленностьда хэрэглэгдэдэг уһые сэбэрлэлгын технологи шанаржуулһанай ашаар сүлөөлэгдэһэн талмайнууд дээрэнь загаһа үсхэбэрилхэ арга олдобо.**

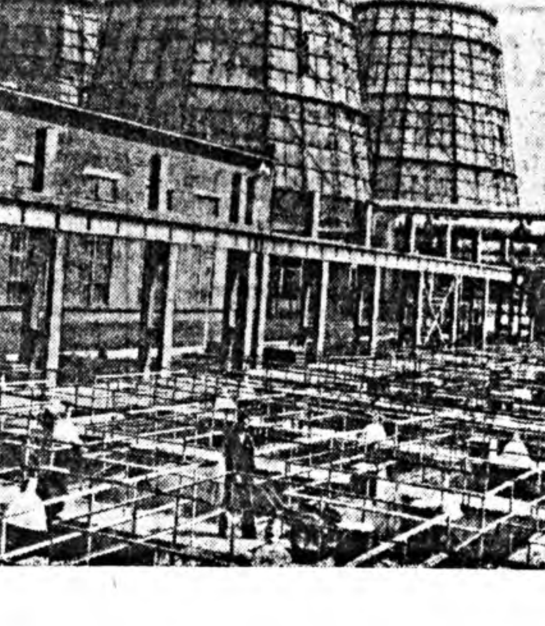

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: заводой загаһанай ажахын нэгэ участок.

ТАСС-ай фотохронико.

Уран бэлиг—арадай баялиг

УРАН ЗУРААШЫН 70 НАҺАНАЙ ОЙДО

1000 ЗУРАГ—МЯНГАН НАҺАН

Буряадай АССР-эй арадай уран зурааша Тимофей Абрамович Рудь эсэшэгүй эрмэлзэлтэй, ажалша хүн гэжэ тэрэниие таниха хүн бүхэн аталан хэлэхэд. Эсэшэгүй эрмэлзэлэйнгээ, ажаллаха дуратай байһанайнгаа ашаар Т. А. Рудь зохёохы ажалдаа горитой амжалта туйлаһан байха. Т. А. Рудь 1911 ондо Улаан-Үдэдэ түрэһэн байна. Бүри нюдэшыханһаа хойшо зураг зураха, байгаалиие ажаглаха дуратай байһан юм. Һургуулида һуража ябахадань, тэрэниие нүхэдынь уран зурааша гэжэ нэрлэдэг һэн гэхэ. Уран зурагай багша бэлигтэйхэн шабинга эрмэлзэлые али болохоор дэмжэдэг, искусство эшэ зүдхэһэн замыень заадаг байгаа. Тиимэһээ зураг уранай теори тухай номуудые, уран зурааша намтар тухай домоглоһон ботинуудые багшань асаржа үгэдэг һэн.

Гэбэшье гушаад онуудта — түрүүшын табан жэлнүүдэй үеын соо хүбүүд техникэдэ дурлажа, тэрээндэ наһаяа зорюулхаяа эрмэлзэдэг байгаа бшуу. Тимофей Рудьшье мүн лэ техникэдэ наһаяа зорюулха гэбэ. Тиигэжэ, һургуулиия дүүргэһээр лэ, эдир хүбүүн индустриальна техникумдэ һурахаяа оробо. Техникумаа дүүргэжэ, мэргэжэлтэй болонжо гараад, Тимофей Рудь өөрөө зуура хүдэлмэрилһэн юм.

Удангүй тэрэниие сэрэгэй албанда татажа, Номон далайн үһан сэрэгэй флодто ябаба. Албаяа хэжэ байхадаа, матрос Т. Рудь уралан шэмэглэлгын хүдэлмэридэ хабаададаг һэн. Бүхы наһаяа искусстводо зорюуяха гэжэ залуу хүбүүн эрид шиидэбэ.

1937 ондо албанһаа табигдажа, Т. Рудь түрэл городтоо бусажа, уралан шэмэглэгшээр худэлбэ.

Искусствын орьёл өөдэ уран зураашын зүдхэһэн зам угаа хүшэр байгаа. Гэбэшье зурагһаа зурагта дамжан, тэрэнэй уран шадабари ургажа, искусстводо хизааргүй ехээр дурладаг байһанайнгаа, уран зураашадтай хөөрэлдэдэг, зүбшэлдэдэг байһанайнгаа ашаар зориһондоо хүрэжэ шадаа.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай жэлнүүдтэ Т. А. Рудь ТАСС-ай «Агитсонхые» бэлдэн гаргаха талаар бүлэг уран зураашадые эмхидхэн элсүүлэгшэдэй нэгэн байһан юм. Шунахай дайсадай муу муухай талые шоо үзэһэн зурагууд зурагдажа, плакадууд болгогдон гаргагдадаг һэн. Имагтал үдэртөө бэшэ, мүн һүниндөө ажаллаха саг олон болодог байгаа. Бүхы дээрээ 160 плакат гаргагдаа. Т. А. Рудь өөрөө 60 плакадай автор юм. Фашис дайсадые үзэн ядалгые харуулһан тэдэ зурагуудайнгаа түхэл маягые уран зурааша угаа зохидоор тааруулдаг һэн. Тиимэһээ хүн зон тэрэнииень һайшаадаг бэлэй. Плакадай уран хурса нүлөөндэ абтан, хүдөөгэй ажалшад хамаг хүсэеэ хуу зангидан, дайсадые бута сохихо сагые ойртуулалсахые оролдодог һэн.

Уран зураашын зохёохы ажал олон һалаатай. Тэрэнэй — график, политическэ болон һайндэрэй темэдэ плакадуудые зурагша, «Россин бүридэлдэ Буряад ороной һайн дураараа ороһоор 300 жэлэй ой» гэһэн медаль болон! дурасхаалта бусад тэмдэгүүд тэрэнэй зурагаар бүтээгдэһэн юм.

Рудиин дуратай жанр гэхэдэ, байгаалиин зураглал болоно. Буряадай өөрсэ янзын байгаалиие, үнгэ зүһые харуулхын тула уран зурааша эсэшэ сусашагүйгөөр шэнэ онол аргa бэдэрдэг юм. Буряад ороной искусстводa индустриальна пейзажай үндэһэ һуури табиһан уран зурааша хэн бэ гэжэ асуубал, Т. А. Рудь гэжэ харюусахадаа, бидэ хэзээшье эндүүрхэгүйбди. Республикын промышленна барилгануудые уран зурааша эгээл түрүүшынгээ зурагуудта харуулха гэжэ һэдэһэн байдаг.

«Байгалай шэнэ эрье», «Индустриальна Буряад орон», «Бага-Холбоолжоной нүүрһэнэй нэмэл уурхай», «Барилгын индустриин завод» болон бусад зурагуудтань республикымнай урган хүгжэлтын замууд харуулагдана.

Уран зурааша Буряад орон соогуураа ото ябажа, шэнэ юумэ ажагладаг. Аяншалгаһаа бусаха бүхэндөө, шэнэ темэ оложо асардаг. Түнхэнэй һүрөөтэ байгаали уран зураашын зохёохы замда горитой һуури эзэлдэг. «Зүүн-Саянай хормойдо», «Зүүн-Саянда», «Түнхэнэй голдо», «Түнхэнэй Альпа» —эдэ зурагуудые зурахадаа, тэндэ хараһан үзэһэнөө, гайхан баясаһанаа харуулаа бшуу. «Үндэр хадата Буряад орон» гэһэн зурагтань Түнхэнэй гайхамшаг гоё байгаали илангаяа һайнаар харуулагданхай. Хүр сэһые һэтэлэн, гүнзэгы саһан соохоо хүлнүүдээ арай-шамай һугалан, һүрэг һарлаг урагшаа зүдхэнэ. Хоморой малай өөрсэ янзые уран зурааша һайнаар зураглаа. Һарлагуудые дороһоонь хаража байһан мэтээр зураатай. Хаа гансa сэнхирлэн сооxорлоһон тэнгэриин наана, сагаан саһан дээрэ ухаа, хүрин, харабтар һарлагууд холын хадануудай оршондо харагдана. Энэл зураһаа эхилжэ, уран зурааша бэеэ хүсэһэн мастер боложо шадаа.

Хүдөө ажахын темэдэ уран зураашын хандаһаниинь үсөөн бэшэ юм. «Талын корабльнууд», «Таряа хуряалга», «Талын уһалуурида» болон бусад зурагуудынь хүдөөгэй байдалда зорюулагданхай. «Социалис Ажалай Герой, һаалишан Н. Тадвашкинагай портрет» ехэл һонирхолтой.

«Колхозой модошо дархан» гэһэн портрет дээрэнь үзэхые үзэһэн үбгэн хүнэй дүрэ. Ухаатай хурса нюдэн, һайн хүнэй шарай бидэнэй анхаралые татана. Тиихэдэ «һаалишанай портрет» нэрэн шэнги гэрэлтэи шэрээр зурагданхай.

В. И. Ленинэй образые зураглаха хэрэгтэ нилээн ехэ хүсэ шадалаа, бэлигээ тэрэ зорюулһан байна. Бэлэдхэлэй горитойхон хүдэлмэри хэһэнэй һүүлээр «Шушенскын үүр хираан» гэһэн графическа зураг бүтээгээ һэн.

Байгал-Амарай түмэр зам уран зураашын зохёохы ажалда нэгэ ехэ шата боложо үгөө юм. Уран зурааша хэдэн дахин БАМ ошожо, олон этюд, зураглал, хэһэн байха.

Т. А. Рудь олон удаа шагналда хүртэһэн. Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Хүндэлэлэй грамотанууд, «1941—1949 онуудта Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай жэлнүүдтэ шэн зоригто ажалай түлөө» медаль (1945), «Хүндэлэлэй Тэмдэг» орден (1959), «Шэн габьяата ажалай түлөө, В. И. Ленинэй түрэһөөр 100 жэлэй ойн хүндэлэлдэ» гэһэн медаль (1970) гээд шангуудыень тоолохобди. 1957 ондо Буряадай АССР-эй искусствын габьяата ажал ябуулагшын, 1963 ондо Буряадай АССР-эй арадай уран зураашын хүндэтэ нэрэ зэргэнүүд олгогдоһон байна.

Т. А. Рудь 70 наһатай болобошье, зохёохы ажалайнгаа охин дунда ябана. Уран зураашын түрэһөөр 70 наһанай, зохёохы ажалайнь 40 жэлэй ойдо зорюулагдаһан выставкэ манай музейдэ нээгдэжэ, хүн зоной анхаралые татаһан байна. Зураг бүхэндэ хүнэй наһан шэнгэдэг юм гэжэ хэлсэдэг. Тиимэһээ Т. А. Рудиин мянган наһые өөрынь тусхай выставкэдэ хараабди гэхэдэ болохо. Юундэб гэхэдэ, уран зураашын 1000 зураг выставкэдэ табигдаһан байгаа бшуу.

М. НИКОЛАЕВА.

Т. А. Рудиин «Социалис Ажалай Герой Н. Л. Тадвашкина» гэжэ зурагайнь буулгабари.

ОРЬЁЛ ӨӨДЭ ЗОРИЖО...

1957 ОНОЙ зунай халуун үе. Улаан-Үдын хүгжэмэй училищида орохо сэдьхэлтэй ерээ бэлэйб. Тэрэ үедэ Ким Базарсадаев училищиин гурбадахи курсада—арадай артист Лхасаран Лодонович Линховоиной класста һуража байгаа. Училищида орохо һанаатай Ага нютагһаа ерэһэн эдир дуушадта Ким ехэ туһа хүргэжэ байгаа һэн. Тиихэдэл буряад хүнэй классическа ари дуулахыень анха түрүүнээ шагнаа бэлэйб. Н. Римский-Корсаковой бэшэһэн «Садко» гэжэ опероһоо варяг айлшанай ариие лужэганама шангаар, нэгэ хүнэй бэшэ, табан-арбан хүнэй сугтаа дуулажа байһан шэнги хүсэтэйгөөр Ким дуулаа һэн. Тэрэ гэһэнһээ хойшо Кимэй шанга хоолой сэдьхэл соомни тогтожо, ходол дуулдажа, дуушан болохо бодолыемни улам зоригжуулжа, эршэтэй болгоо бэлэй. Училищида һуража байхадань, Лхасаран Лодонович Линховоин Кимэй хоолойе заһажа, мүлижэ, хүсэ оруулжа, гансата дуулажал һураа һаа, дуушанда ондоо юумэн хэрэггүй байдаг бэшэ, харин һайнаар дуулахын тула дуушанай журамые эрхим һайнаар сахиха, унтаха нойроо, эдихэ эдеэгээ тааруулан зохилдуулха, мүн ухаан бодол, һайхан сэдьхэл хэрэгтэй, нилээдгүй хүлһэеэ гаргажал эрхим дуушан болохош гэжэ олон дахин хэлэдэг байгаа. Гурбадахи курсын һүүлээр һайнаар дуулажа эхилхыень ойлгоод, өөрынгөө һураһан багшада—Ленинградай консерваториин профессор Иван Иванович Плешаковто Кимые Л. Л. Линховоин эльгээһэн юм. Табан жэлэй туршада Ким һайнаар һуража, һургуулияа улам саашань гүнзэгырүүлжэ, олоншог оньһо мэдэдэг болоо. 5-дахи курсын студент байхадаа, 1962 ондо М. Глинкын нэрэмжэтэ бүхэсоюзна II конкурсын дипломант боложо, залуушье байгаа һаа, Ленинградай консерваториин, багшынгаа, буряад арадайнгаа нэрые дээшэнь үргэһэн намтартай.

1964—1966 онуудта А. Александровай нэрэмжэтэ Совет Армиин Дайшалхы Улаан Тугай хоёр дахин орденто дуу, хатарай ансамблиин солист боложо, гадаада гүрэнүүдээр ород, буряад дуунуудые дуулан, бүхы Совет ороноо суурхуулалсаа. Ансамблиин ахамад дирижёр, СССР-эй арадай артист, Социалис Ажалай Герой, Ленинскэ шангай лауреат Борис Александров манай Кимдэ ехэ дуратай, хоолойень үндэрөөр сэгнэдэг, дуунуудые бэлдүүлхэдээ, ехэ нягтаар, олон дахин шалгажа, эрхим шанартайгаар бүтээлгэдэг байгаа.

Тиигээд мүнөөшье болотор Ким тэндээ ажаллаад ябаа һаа, ябахал байгаа һааб даа. Зүгөөр манай хүбүүн Буряад орондоо бусажа, оперно театртаа хүдэлжэ, арад зонойнгоо үргэһэн ашые аялга дуугаараа, арюун сэдьхэлээрээ харюулан үгэжэ ябана бшуу. Иимэ зоригтой ерэхэдэнь, арад зомнай һайнааршье угтажа абаа һэн.

Ким ажалдаа ехэ оролдосотой, зоригтойгоор хүдэлдэг, хори гаран партинуудые, хариин оронуудай, ород, совет болон буряад оперонуудта дуулаа. Д. Вердиин «Дон Карлос» оперодо Филиппын парти, М. Мусоргскиин «Хованщина» соо Досифейн, М. Фроловой «Энхэ Булад баатарта»—Хаанай, Б. Ямпиловай «Нюдэеэ харалга» гэжэ оперо соо Намжилай партинууд тэдээн соoһоонь илгаран гарана гэжэ хэлэхээр. 1970 ондо П. Чайковскиин нэрэмжэтэ уласхоорондын конкурсын бэлэдхэлдэ Филиппэй ариие дуулахадаа, сэдьхэл хүдэлмэ хүсэтэйгөөр, уянгата һайханаар дуулан, арба гаран бас бүдүүн хоолойтой дуушадай дундаһаа илгаран гаража, багшанарайшье болон бидэ, дуушадай дунда манай Ким эгээл эрхимынь гэгдээ бэлэй. Тиихэдэнь омогорхохоор байгаа һэн. 1979 ондо ниислэл хото Москвада болоһон манай театрай зохёохы ажалай тоосооной болоходо, К. И. Базарсадаев Досифейн болон Намжилай партинуудые эрхим һайнаар дууллаба гэжэ газетэ, журналнууд соо сэгнэгдээ. РСФСР-эй арадай артист, РСФСР-эй гүрэнэй М. Глинкын нэрэмжэтэ шангай лауреат, мэдээжэ хүгжэмшэ Бау Ямпилов Кимэй хоолойдо аргагүй һайнаар тааруулан, тэрээндэ зорюулжа, Намжилай партиие бэшэһэн ушартай.

К. Базарсадаев оперонуудта хабаадахаһаа гадна, камерна концертнүүдые эдэбхитэй һайнаар дуулажа, арад зоноо баясуулна.

Иимэ нэгэ һонин ушар һанаанһаам гарадаггүй. 1977 ондо Москва хотодо Б. Ямпиловай тоосоото концертын болохоёо байхада, Ким больницада эмшэлүүлжэ байба. Хоолойнь һайн, харин хүлынь үбдэнхэй аад, таяг тулан, бидэнтээ Москва ошожо һайнаар дуулажа, аргагүй хэрэгтэй концерт бүтээжэ, Москвагай хүгжэмшэд болон дуунда дуратайшуулые хүхеэгээ һэн. Иимэ хатуу зоригтой, арадай, зоной түлөө һайн юумэ хэжэ ябахадаал, олоной талархалда хүртэнэ гээшэ аабза.

Кимнай нилээдгүй олон, аяар гадаадын 17 гүрэнөөр ябаһан, тиихэтэй хамта РСФСР-эй хүгжэмэй үдэрнүүдэй Финляндида, Монголдо, манай союзна республиканuудта—Эстонидо, Молдавида, Азербайджанда болоходо хабаадалсажа, ехэ һайшаагдаһан байна. Финляндиин президент Урхо Кекконен Кимэй Игориин ари болон «Бухенвальдский набат» гэжэ дууе финн хэлэн дээрэ дуулахадань, баясажа, дээрэһээ бууж ерээд, гарыень шангаар барижа, баярые хүргөөд:

— Сибириин Шаляпин байнат,—гэһэн юм. КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүндэ кандидат, Азербайджанай компартиин ЦК-гай нэгэдэхи секретарь нүхэр Г. Алиев:

— Буряад зон аргагүй бэлигтэй, бэрхэнүүд байна. Ким Базарсадаев, ород, армян болон буряад дуунуудые эрхимээр гүйсэдхэжэ, бидэниие ехэ баярлуулба,—гэжэ нэгэтэ элидхэл соогоо хэлээ һэн.

Советскэ Союзай Коммунис партиин XXVI съездын болоно байха үедэ Ким Яхад нютагаар гастрольдо ябажа ерээ. «Игорь тайжа» оперодо Галицкиин, «Русалка» соо Тээрмэшэнэй партинуудые гүйсэдхэжэ, хоёр дахин концертдэ дуулажа, үндэр сэгнэлтэдэ хүртэжэ ерээ. Тиихэдээ манай театрта ерэжэ дуулаха тухай яхад дуушадтай хэлсэһэн байна.

Байгша оной майн 23-да Таллин хотын «Эстони» театрта Ким Д. Вердиин «Аттила» оперодо Аттилын партиие шангашаг дуушадтай—СССР-эй арадай артистнар Тийт Куузик, Хендрик Крумм гэгшэдтэй хамта дуулажа, мүрысэхэдөө, юрэдөөл, хэнһээньшье дутахагүй хэбэртэй байба. Театр соо сугларагшад үни удаан альга ташав, һайхан сэсэгүүдые барюулаа. Тиит Куузигһаа һурахадамни, иигэжэ хэлээ:

— Иимэ һайн, ямаршье гүрэнэй дуушадһаа дутахагүй буряад дуушад байха юм гэжэ мүнөө болотор һанаагүй байгааб. Ким Базарсадаев ехэ зүб һургуулитай, гоёшье, хүсэтэйшье хоолойтой, аргагүй зүбөөр дууладаг, ёһотойл һайн бас байна. Аттилын партиие хоолойгооро оошье, наадалгааараашье һайнаар гүйсэдхөө гэжэ бишье һананаб, манай театрын артистнаршье хэлсэнэ...

Ужам тэнюун Ага, урасхал һайхан Дэдэ-Тори нютагуудта түрэһэн, тэнжэһэн газарнуудаараа яналашье ябажа, бэе бэеынгээ аба, эжынүүдые һайса мэдэхэ болоһон хоёрбди. Түрүүн манай нютагта Кимтэй ошоходомнай, минии аба иигэжэ һураа һэн:

— Зай, минии хүбүүнэй нүхэр, хэды наһатайбши? Хүбүүемнай асарһандашни, ехэ баяртай соггой байнабди...

Наһыень мэдээд:

— һайн лэ гээшэ, хоёршье наһаар һаа аха хүн ха юмши даа, хүбүүнэймнай аха мэтэ боложо, алдууень заһажа, зүбыень хэлэжэ, һайнаар ябыт даа,—гэжэ үреэгээ бэлэй. Нээрээшье, бидэнэр түрэл Улаан Үдэ хотодоо, бэе бэедээ ороолсожо, үнэн сэхэеэ хэлсэжэ, баяршье гашуудалшье болоходо хубаалдажа, эрхим нүхэд, аха дүүнэр болоод, аба, эжын захяае дүүргэжэ ябанабди.

Өөрын ажалһаа гадна олониитын хүдэлмэридэ Ким Иванович Базарсадаев ехэ эдэбхитэйгээр хабаададаг. Дуушадай цехэй партгрупорг, театрай уран һайханай соведэй гэшүүн гээшэ.

Гэнтэ аргагүй эртэ наһа барaһан СССР-эй арадай артист, РСФСР-эй М. Глинкын нэрэмжэтэ гүрэнэй шангай лауреат, арад зондоо ехэ хүндэтэй Лхасаран Лодонович Линховоин багшынгаа заажа, табижа үгэһэн харгыгаар, урагшатайгаар, зоригтоигоор урагшаа зорин, үндэр нэрэ зэргэнүүдтэ хүртэжэ, Кимнай арад зоноо баярлуулна.

Нүхэрэйнгөө Совет гүрэнэй эгээл дээдэ нэрэ зэргэдэ хүртэн, СССР-эй арадай артист болоод байхадань, өөрынгөө бүлын, сугтаа ажалладаг нүхэдэйнгөө, театрай бүхы ажалшадай, Бүхэроссин театральна бүлгэмэй Буряадай таһагай правлениин зүгһөө халуунаар амаршалжа, энэ һайн ябадалаа зогсоонгүй, хойшоо харангүй, урагшаа зүдхэжэ, орьёл өөдэ зориһон өөрынгөө харгыгаар залуушуулые—дүүнэрээ дахуулан, элүүр энхэ, арад зондоо хүндэтэй ябахыень үнэн зүрхэнһөө хүсэнэб.

Дугаржаб ДАШИЕВ,
РСФСР-эй арадай артист.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: К. Базарсадаев Д. Дашиев хоёр Эстони мордохынгоо урдахана.
Н. ДРИГЕНОВЭЙ фото.

ТОБШОХОНООР...

һаяхан һохоршуулай бүхэроссин бүлгэмэй Улаан-Үдын отделениин дэргэдэхи үйлэдбэриин-һуралсалай предприятиин хүдэлмэрилэгшэд уран зохёолшодтой уулзаба. Энэ уулзалга ехэ һонирхолтойгоор үнгэрөө. Буряад ороной уран зохёолшодой зохёохы зам, шэнэ номууд тухай хөөрэжэ үгөөд, өөрынгөө шүлэгүүдые поэт Андрей Румянцев түрүүлэн уншаба. Зохёолнуудайнгаа геройнууд тухай Ким Балков хөөрэһэн байна. Солбон Ангабаев, Галина Раднаева шэнэ шүлэгүүдтээ суглаpагшадые танилсуулаа.

Энэ үйлэдбэриин-һуралсалай предприятиин хүдэлмэрилэгшэ Михаил Учаевые уулзалгада хабаадагшад, айлшад ехэ анхаралтайгаар шагнаа. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда хабаадаһан М. Учаев сүлөөтэй сагтaа шүлэг бэшэдэг юм. Энэ уулзалга дээрэ тэрэ нэгэ шүлэгөө уншаба.

Саашадаа хани халуун иимэ уулзалганууд саг үргэлжэ үнгэргэгдэжэ байһай гэжэ уран зохеолшодто энэ предприятиин хүдэлмэрилэгшэд хүсэбэ.

А. ШУЛУНОВ.

* * *

Кинохроникын Зүүн Сибириин студиин Буряадай таһагай коллектив эдэ үдэрнүүдтэ «Хилээмэн, алтан, наган» гэжэ граждан дайнай аюулта үдэрнүүдэй халуун амисхаалаар халима дүүрэн уран һайханай фильмые буряадшалжа дүүргэбэ. Байгша оной эхинһээ хойшо энэ таһагай хүдэлмэрилэгшэд ороной студинуудта найруулагдан табигдаһан арбан киноленте буряад хэлэн дээрэ оршуулаад байна.

Буряад хэлэн дээрэ оршуулагдадаг фильмүүд гол түлэб сэрэгэй-патриотическа темэдэ зорюулагданхай байдаг. Мүнөө хүдөө нютагуудаймнай клубуудта «Генерал Шубниковай корпус» гэжэ уран һайханай фильм харуулагдажа эхилэнхэй. Эдэ фильмүүдые буряадшалха хэрэгтэ Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ академическэ театрай артистнууд эдэбхитэйгээр хабаададаг юм.

Манай корр.

* * *

Ц. Сампиловай нэрэмжэтэ уран һайханай музейдэ хоридохи зуун жэлэй элитэ ехэ уран зурааша Фернан Лежейн бүтээлнүүдэй экспозици нээгдэжэ, олоной һонирхол үүсхэбэ. Францын энэ мэдээжэ уран зураашын хори гаран графическа зохёолнууд А. С. Пушкинай нэрэмжэтэ уран зурагай музейн суглуулбариһаа абтажа асарагдаа юм. Тус выставкэ уран зураашын түрэһөөр 100 жэлэй ойдо зорюулагдаа.

Энэл музейн нүгөө залнууд дотор уран зурагай хүүгэдэй һургуулинуудай һурагшадай хүдэлмэринүүд олоной үзэмжэдэ табигданхай. Тэндэ орогшод Улаан-Үдын, Северобайкальскын, Гусиноозерскын, Загарайн, Онохойн эдир бэлигтэйшүүлэй элдэб маягаар бүтээгдэһэн зурагуудтай танилсаха юм.

Номой таг

„ТОННЕЛЬ“

Буряадаймнай мэдээжэ ород поэт Михаил Шиханов уран зохёолой богоһо алхан ороһоор үнихэнэй юм. Үшөө һургуулида һуража байхадаа, шүлэг «барлуулжа» захалһан байха. Тэрэнэй түрүүшын шүлэг Хяагтын районой газетэдэ тунхаглагдаа бэлэй. Тэрэ сагһаа хойшо аяар гушаад жэл үнгэрөө. Дунда һургуулияа дүүргээд, Д. Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институтда абтаһан байна. Һуража байхадаашье, М. Шиханов шүлэг бэшэлгээ орхёогүй, харин улам оролдосотойгоор мэргэжэл шадабарияа дээшэлүүлхые эрмэлзэдэг һэн.

«Байгалай толон» (мүнөө «Байгал») журналай дэргэдэхи залуу уран зохёолшодой нэгэдэлдэ ябалсажа, эхилэн бэшэгшэ шүлэг найруулгын нюусые ойлгожо эхилээ. Тиихэдэ «Байгалай толон» тэрэнэй түрүүшын шүлэгүүдые толилһон байна. Хирэ-хирэ болоод лэ, залуу шүлэгшын зохёолнууд республиканска газетэнүүдтэ тунхаглагдадаг байгаа. Өөрынгөө шүлэг бэшэхэһээ гадна, шүлэгшэ нүхэдэйнгөө зохёолнуудые ород хэлэндэ оршуулжа эхилыень тэмдэглэнгүй гарахын аргагүй. Юундэб гэхэдэ, нүхэдэйнгөө шүлэгүүдые ород хэлэндэ оршуулжа, олон түмэндэ тэдэнэйнгээ нэрэ солые нэбтэрүүлхэ гээшэ, нээрээшье ехэл харюусалгатай гээшэ ааб даа.

Михаил Шихановай түрүүшын «Тиблэн» гэжэ ном 1966 ондо хэблэгдэһэн юм. Тэрээнһээ хойшо поэт гурбан ном хэблүүлээ. Тэдэнь «Бэеэ бэдэрэлгэ», «Түрүүшын саһан», «Минии Сибирь» болоно.

Мүнөө манай урда М. Шихановай табадахи номынь дэлгээтэй. Тэрэнь «Тоннель» гэжэ нэрэтэй.

М. Шихановай шүлэгүүд тушаа юрэнхылэн хэлэхэ болоо һаа, зохёолнуудтаа ажалша хүнэй дүрые харуулха гэжэ тэрэ оролдодог. Хонишод, хүдэлмэришэд, трактористнар болон БАМ-ай барилгашадай ажабайдал, бодол, эрмэлзэл тус ном соо харуулагданхай. Лирическэ шүлэг соогоо поэт хүнэй сэдьхэлые, һанал бодолые, энхэрэлые гүнзэгыгөөр харуулан зураглана. Эдэ шүлэгүүд соогоо хүдэлмэришэдэй хуби заяан, тэдэнэрэй ажалай абьяас болон шунал эрмэлзэлые тобшохоноор найруулна.

М. Шихановай «томо» шүлэгүүд поэмын жанр тээшэ «хэлбэлзэдэг». Юундэб гэхэдэ, тэдэ шүлэгүүдынь («Бага-һашад», «Штольни соо», «Молодежныы геологуудта», «Хурьгашан» г. м.) онсо өөрын сюжедтэй, хөөрөөнэй өөрсэ маягтай.

М. Шиханов поэмын жанр дээрэ нилээд хүдэлһэн, энэ талаар мүншье өөрын хубитые оруулалсаһан поэт. Поэмэ гээшэмнай романтай жэшэмээр томо жанр ха юм. Хэншье мэдэһээр, поэт бүхэн заал һаа, поэмэ зохёодог бэшэ гэжэ тэмдэглэе. Поэзиин онсо нюусые хүсэд мэдэһэн, хэдэн шата гараһан зохёолшо поэмын дабаан өөдэ үгсэдэг бшуу. М. Шиханов эпическэ шанартай зохёол бэшэдэг поэт мүн. Тэрэнэй найруулһан дүрбэн поэмэ энээниие гэршэлнэ. «Эрьюулгэ», «Зүрхэнэй түүхэ», «Сибириие нээлгэ», «Тоннель» гэһэн поэмэнүүдыень анхаряя. Эдэ поэмэнүүд эршэ ехэтэйгээр, дэлисэ һайгайгаар бэшэгдэһэн зохёолнууд мүн. Һүүлшынгээ поэмэ соо БАМ-ай барилгашадые тэрэ харуулжа шадаа. Мүнөө үе. Манай саг. Халуун хаһа. Поэт залуу барилгашадай байдал һуудалые үнэн зүбөөр зураглана. Тиигэбэшье поэмэ өөрын дутагдалнуудтай.

Номой эхиндэ ороһон лирическэ шэнжэтэй шүлэгүүдыень мүнөө эндэ дурдалтай. Өөр тухайгаа, мүнөө үе саг тухай поэт бэшэхые оролдоно. Эдэ шүлэгүүдынь авторай бодото һанал бодолые харуулха үг зорилготой. Байгал далай, үхибүүн наһанай дурсалганууд, загаһашад тухай поэт этигэмээр бэшэнэ.

Вл. ПЕТОНОВ.

Солбон АНГАБАЕВ:

ШЭНЭ ШҮЛЭГҮҮДҺЭЭ

МҮНХЫН ХАРА УҺАН

Мүнхын хара уһанда
манай буряад хэр угһаа
хэды дугташаа гээшэб даа,
хүрэжэ ятараа ядааб даа?!
Мүнхын хара үһан гээшэтнай
мүнгэн сэлмэг үглөө гү,
хүнгэн һайхан һэбшээн гү,
хүнэй сүлөө аялга гү?!
Ундан гэхэдэ ундан бэшэ,
унаһан мориной гүйдэл бэшэ,
унахагүй хэтын бодол гү,
унтархагүй халуун гал гү?!
Мүнхын хара уһан гээшэ,
миниихеэр хадаа, нютаг тээшэ
машина-ташинаар мордолгон гээшэ,
мал адаһаа харалган гээшэ,
газар дээрээ хүльбэргэн гээшэ,
галай дулаанда хүдшэлгэн гээшэ,
ганса өхэеэ хүхеэлгэн гээшэ
гаралсаһан түрэлсэһэнөө эрьелгэн
гээшэ.

Би мүнөө Баргажан тухайгаа
бии үгы хүсэеэ шангадуулан.
би мүнөө Баргажан тухайгаа
бардам хүсэтэйгөөр дууланам.
Тиигэжэ хадаа үшөө хэды
тэдхэмжэ, туһаламжа нютагһаа
хүртэжэ,
этигэмжэ абажа, эрдэнитэ үлгы
энэл дэлхэйдээ тодхохоб, наһалжа,
Тиишээл ошожо, бэеэ һэргээжэ,
тэндэхи һэбшээн соо һэбшээлжэ,
Шуһан соохи ерилтээ шэнгэрүүлжэ.
шунал һайнтай болохоёо мэдээ хаб.
Нютагайл наран нэгэл ондоо
Нюуртай элшэтэй байдаг, юрэдөө.
Нютагай наранда бэеэ үгөөд
нэгэшье нажар һаань нүлөө абааб.
Тиигэжэ, юрэдөө, наһаа нэмэхээ,
тэрэ аршаанаар түхэлөө заһааб.
Тэрэ аршаанһаа түһөө, зүһөө
түхеэржэ, дахинаа түрэлхидтөө ошооб.
...Нажар тухай митин дуулагдадаггүй,
наян үнгэтэ сэсэгүүд митин
һунан агшан, һуняан байдаггүй,
һүүдэр һүнэһөө митин зайлгадаггүй.
Би баһа митиин шүлэгшэн
байһан бэшэ байхаб гэнэм.
Баргажан нютагаа бараалхажа
ябахадаа,
бараг хүбүүниинь байхалби гэнэм.
Барилдаад, урилдаад, юрэдөө,
яахамнайб,
бэемнай тиимэшье уян бэшэл даа.
Бишыхандаа барилдаһан сагаа
һананхай
бишыхашье бариһан бү ябаял даа.
Би мүнөө ногоон дэлхэйн
бэе үзэхөө бузараар һананам.
Би мүнөө ногоон дээрээ
бишыхан наһандаал наадахаал
һананам.
Газарай хэды хурдаар
эрьелдээшье һаань,
ганга сэсэгнай анхилаагаа алдаагүй.
Анхан заламнай абари занһаамнай
арилжа хии уруу хосороогүй.
Абари зан гээшэмнэй, юрэдөө.
алтан үүргэ, һүлдэмнай гээшэл.
Ажабайдалдаа хэрэглэн ябадаг
Конституцимнай
ажабайдалаймнай абарга нэгэ хүсэн
һэмнай.
Утаар татажа, үльгэрые һануулжа,
унги уруугаа үдхалан орохоёо
угаа ехээр һанаһан байхадаа,
угаа, удхаа һанааб, юрэдөө...
Магад, намайе Баргажан нютагни
мартажа заримандаа болоо ёһотой.
Баргажан бэрхэ хүбүүдэйнь нэгэндэ
битнай огто орожол шаданагүйб.
Бузараар тиимэшүүлэйнь нэрэдэ
орохо
гэхэдэмниш тэрэм туһа болоногүй.
Энэмнай һанаанай хэрэг бэшэл.
эрхэ заяанай хэрэг гээшэл.
Эрдэнитэ бэеын эршэһээл
Энэмнай эхилхэ ёһотой гээшэл.
Би мүнөө ажалша, малша
баабай эжынгээ байгуулгые
һайхашаажа,
бэлшээри дээгүүрээ хониндоо хаража,
баһал нэгэ даабаритай болохом,
Би мүнөө Баргажанаа бусанам,
бэеэрээ бэшэ, бодолоороо ганса.
Боолтото хаалтата асуудалда аһанам,
бэеэ сагаан саарһан дээр заһанам.
Би мүнөө Баргажан ошожо,
баабаи, эжыдээ мүргэн һүгэдэнэм.
Байһан бүхы бодолоо шэдэжэ,
айһан эшэһэндэ айладхан байнам.
Би мүнөө Баргажан дээрэ
буужа, нэгэ жаахан һэо гэхэм.
Бансын шулуун —баймал сэргэ
баһын зандаал мининл зэргэдэ.
Би мүнөө Баргажан дээрэ
байд гэжэ гарахам гээшэ.
Би мүнөө нютаг дээрээ
бии байһанаа харуулхам гээшэ.
«Эжы» гэжэ бишыхандаал адляар
эрхэ зангаа эдлэхэм гээшэ.
Ногоон эрдэнитэ дэлхэй дээрэнь
номоо үзэжэ баһал гарахам.
Томоо таһаржа бишыхандаал зээрэи
түхэреэн түон мухарюулхам.
Академическэ хөөрэлдөөн
аминем саглуулна,
аргагүй дээрэлхүү абяанууд мүнөө
амтагүй болоһон шэнги, юрэдөө
Алимши даа, агуу жаахан,
алирһанда ошодог эдир наһам?!

УНАЖАЛ ОШОҺОН МОРИНШНИ

Унажал ошоһон мориншни
улаанхан зээрдэ бэлэйл
даа.
Үдэшэн үлэһэн инагшни
үргэн дэлхэйдээл үлөөл
даа.
Хабараар ерэхэ юм гү
гэхэдэмни,
Хабарнууд хагдаран
һаланал даа.
Намараар наашалха юм
гү гэхэдэ,
намарнууд намаалдаад
һалашанал.
Үбэлөөр ерэхэ юм гү
гэхэдэмни,
үбэлнүүд яагаа
шуургатайб даа?!
Үүдээ нээгээд
хүлеэхэдэмни
Үбгэн һарал малагад гээ.
Унажал ошоһон мориншни
Улаахан зээрдэ бэлэйл даа.
Улаахан зээрдэ мориншни
улаахан наранаар
инсагаалаа гү?
Ушархаа болиһон
зүрхэншни, —
хагдархаа болиһон
ургынууд лэ!

ХҮН ба байгаали

АЯНШАЛГАШЬЕ АРАДАЙ АЖАХЫДА АШАТАЙЛ

«Сибирьтэ ба Алас-Дурна зүгтэ, илангаа эндэхи нютагуудай аршаанууд дээрэ санатори, курортнуудые олоор бариха, энэ хэрэг саашадань хүгжөөхэ...».

(КПСС-эй XXVI съезд дээрэ баталан абтаһан гол шэглэлнүүдһээ).

Аяншалга эмхидхэлгэ ба аяншалгашадые гостиница болон пансионадуудта үгтэн абалга, хангалга хадаа дэлхэйн олон оронуудта экономическэ ехэ удха шанартай хэрэг болоноо. Аяншалга ямар ушарһа хүгжэнэб гэхэдэ, хүн зон амаралтынгаа үедэ бэе махабадаа элүүржүүлхэ, олон юумэ мэдэжэ абана бшуу.

Манай республикадашье энэ хэрэг ойрын жэлнүүдтэ арадай ажахын удха шанартай һалбари болохо. Олон тоото пансионат, санатори, гостиница болон пионер лагерьнуудые барижа, аяшалгагаа тушаагаад, аяншалгашадые үгтэн абахада, амаруулхада аятай гээшэ ааб даа. Тиихэдэ аяншалга гээшэмнай арадай ажахыда тон шухала һалбаринуудай нэгэн гэжэ тоологдохо, энэ хэрэгһээ олзо орошонһые ехэ байха һэн.

Гүрэн түрэмнай арад зоноймнгоо һүүдал байдалые һайжаруулхын түлөө олон арганудые хэрэглэжэ байна. Аяншалгада онсо анхарал хандуулна. Юуб гэхэдэ, нютагай нэгэ сагай уларилые, байгаалиин болон юрэнхы байдалые абаад үзэхэдэ, амаралтада тон лэ тааруу зохид юм. Энээнһээ аяншалга үргэн дэлгэрэһэн болгогдоо һаа, аша туһань юунтэйшье жэшэшэгүй байха бэлэй.

Энэ асуудалые һайса хараха үзээд, зүбөөр шиидхэхэ һаамнай, ажалшадай элүүр энхые хамгаалхын талаар бүхэли ашаг үрэтэй, урмашамаар дүнгүүдтэй байха һэн. Мүн лэ элдэб үбшэ һэргылхэ хүдэлмэриин урагшатай ябуулагдахань дамжаггүй. Юуб гэхэдэ, урда зүгэй курортнуудта ехэ дэлгэрһэн һэн. Ингэжэ хэлэхэдэ, курортнуудта амархада муу гэжэ хэлэхэ һанаан бэшэ, харин тэндэ амараар мордоһогоод нилээд удааһан сагта халуун уларилда дадажа ядадаг, арай гэжэ дадаад ванхадань, һөөргөө бусаха болзорынь дүтэлөөд ерэнэ. Ингэжэ сагаа уларилай нүлөөн доро хүнэй бэе махабадта нилээд хүбилалтанууд болодог, зариман курортнууд уларилда оройдоошье таарадаггүй, дададаггүй байха юм.

Байгал шадар амаралтын газарнуудые түхээрэн барихада тон лэ таарамжатай, ойлгосотой. Эндэ дүтэ урадаг аршаан булагуудай элүүржүүлхэ хүсэн тухай булганда мэдээжэ, үнэнийн химическэ бүридэл дүүрэн шэнжэлэгдэнхэй.

Гэбэшье Ленинград хотын эрдэмтэд шэнжэлгэ хэхэдээ, Байгал шадар олон хүнэй бэеэ бодотоор эмшэлүүлхэдэнь тааруу эрхэ байдал тогтоохо арга мүнөө дээрэ олдохогүй гэһэн тобшолол хээ. ЛенНИИПградстроительствын харааһан ёһоор, хожомоо нэгэ доро аяар 250 мянган аяншалагша эндэ амарха аргатай. Байгал шадархи эм домто аршаануудта мүнөө оройдоол 10 мянган хүн врачай харуулан доро бэеэ эмшэлүүлхэ аргатай байна гэжэ тэмдэглэмээр.

Эм домой шанартай уһан, шабарай нөөсэнь эндэ тон ехэ. Минеральна уһатай тамаралгын бассейн, ваннануудые олоор түхээрбэл, аяар 200 мянган хүниие эмшэлхэдэ болохо байгаа. Сашадаа саг үргэлжын шэнжэлгэ-бэдэрэлгээр гүйлгэбэл, элүүржүүлхы шанартай аршаанай, шабарай нөөсэ үшөөшье оломоор гэжэ һанагдана. Иимэ арга боломжонуудые харгалзадаад, зариманиинь элирүүлхэдэ арга хэмжээ байгаа. Сашадаа саг урдаһаа, Байгал шадар аяншалгын эмхидхэлэй арга хэмжээнүүд бүтэжэ байна гэжэ һанагдана. Эм тон олон ехэ бэшэ аргануудай шадар боложо байнхай.

Байгал шадар амаралтын газарнуудай тоо олошорно. Эндэ дүтэ урадаг аршаан булагуудай элүүржүүлхэ хүсэн тухай бэшэ.

Тэдэ Байгал шадараарнай зай забһаргүй пансионат, санатори барижа, оршон тойронхи байгаалида хохидол ушаруулагдахагүй гэһэн һанамжа тушаа тоотоо. Нэрэхэ, һанаа зоборитой ааб даа. Нэн түрүүн гүрэн түрэмнай ригдаха, эндэхи байгаалиин хэмжүүр зүбөөр абахань, хүн зоной амар хавр, арагалуулхаар байрануудай хараалагдаһан проектээр барилгата хоро хүргэхэгүйн тула уридшалан хэмжээнүүд абтаха зэргэтэй гэжэ хэлэлтэй. Байгаалиин анханайн тухэл янзые үлөөхэ, арга сэбэр уһанай, агаарай түлөө тэмсэл ябуулха гэхэ үшөө лэ байгаалиин рэнэгүй. Аршаан булагуудай дүтэ шадар модон отологодоо, газар хахалагдана. Аяншалгын материально-техническа бааза нэгэдхэн эмхидхэгдээгүй, амаралтын базанууд Байгал, Котокель нуурнууд, Сэлэнгэ мүрэн шадар болон гоод, СССР-эй Наукануудай академиин Сибириин отделениин хүдэлмэрилэгшэдэй шэнжэлхы хүдэлмэринүүдынь дүүргэхэдэ, ямар юм гэһэн дураднай, орууламаар байна. Тиин аяншалгын, амаралтын иимэ газарнуудые эмхидхэхэдээ, байгаалиин баялиг зүбөөр ашаглаха тушаа нэн түрүүн шэнжэлгэнүүд үнгэргэхэ зэргэтэй. Илангаа Тункэнэй, Хурамхаанай, Баргажанай районуудта шэнжэлгын хүдэлмэри үргэнөөр ябуулагдаха ёһотой болоно.

Арбан нэгэдэхи табан жэлэй хугасаада комплексно барилга эхилэхэ һаа һайн байха гэжэ һанагдана. Жэшээлхэдэ, Тункэнэй районой Аршаан курортдо 1500 һууритай гостиница, эмнэлгын корпус, соёлой, спортивна, худалдаа наймаанай комплекснүүдые, байрын хэрэгсэлнүүдые бариха шухала. Тиихэдэ СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй, ВЦСПС-эй дэргэдэхи Интуризмын талаар главна управлени энэ барилгые эрхилхэ ёһотой байгаа гэжэ һананабди. Гаргашануудай тухайнь хэлэлсэхэшье үгы.

Эндэхи газар уһаяа, байгаалинаа баялигые ажахын талаар ашаглалтын тааруу аргануудай хэрэгтэй Байгал шадар аяншалгые хүгжөөхэ мүн болоно гэһэн һанал бодолоо үшөө дахинаа илэрхэйлэнэбди.

А. ИМЫКШЕНОВ,
СССР-эй АН-ай Сибириин отделениин Буряадай филиалай байгаали ашаглалтын талаар экономическа секторэй научна хүдэлмэрилэгшэ.

АХА ДҮҮГЭЙ ХАНИ БАРИСААН

«Байлдаанда бидэ совет нүхэдтэеэ нэгэ экипаж соо дабшанабди, харин ажалдаа — нэгэ бригадада хүдэлнэбди» гэһэн МНРП-гэй ЦК-гай Генеральна секретарь, Арадай Ехэ Хуралай Президиумэй Түрүүлэгшэ Ю. Цеденбалай үгэнүүд орон дотороо далита болонхой юм. КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, СССР-эй оборонын министр Советскэ Союзай Маршал Д. Ф. Устиновай һаяхана Монголой Арадай Республикаар айлшалха үедэ эдэл үгэнүүдые оло дахин соносохо ушар гараа. Сэрэгэй частьнуудта, промышленна предприятинуудта болоһон монгол-совет хани барисаанай митингнүүд дээрэ, совет сэрэгэй элитэ ажал ябуулагшын хүдэлмэришэд ба хүдөөгэй ажалшадай хөөрэлдэхэ үедэшье эдэл үгэнүүд нэгэтэ бэшэ зэдэлээ юм.

Монгол һайхан ороной хүн бүхэндэ совет-монгол дайшалхы хани харилсаанай алдарта шатанууд һайн мэдээжэ. Энэ хани харилсаан эрхэ сүлөөгэйнгөө түлөө монгол арадай эхилһэн тэмсэл соогуур мүндэлжэ, революциин дүлэтэ жэлнүүдтэ хамта адхаһан халуун шуһаарнь хэтэ мүнхэдөө бэхижүүлэгдээ, Халхын-Голдо болоһон хатуу шэрүүн байлдаануудта булад мэтээр шэрээгдээ, дэлхэйн хоёрдохи дайнай һүүлшын тулалдаануудта улам батажаа. Фашис булимтарагшадай СССР-тэ добтолон ороод, ээмдэхы аашаяа гаргаһан айхабтар хүшэр жэлнүүдтэ Монголой ажалша түмэн совет оронийе найдамтайгаар дэмжэжэ, али болохоор туһалжа байгаа юм.

— Совет Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй ба Монголой Арадай Армиин хани барисаан совет ба монгол арадуудай бата бэхи нэгэдэлые баримталан гэршэлнэ,— гэжэ нэгэ митинг дээрэ нүхэр Д. Ф. Устинов хэлээ һэн.— Энэ нэгэдэлэй асари ехэ, хамагые илагша хүсые үхэлтэ дайсадтай тэмсэһэн үе сагнай, Эхэ оронойнгоо һалбаран мандахын түлөө эрхилжэ байгаа амгалан тайбан ажал хэрэгүүднай батадхана.

Монгол орон соогуур ябаха зуураа, залуу хилын харуулшан залуу офицер Т. Баянжаргалтай хөөрэлдөө һэм.

— Монгол ороной эрхэ сүлөөгэй ба бэеэ даанхай байдалай түлөө тэмсэлдэ ами наһаяа зорюулһан совет хүнүүдэй мүнхэ дурасхаалые манай арад хэзээшье мартахагүй,— гэжэ тэрэ хэлээ юм.— Би мүнөө Халхын-Голдо алба хэнэб. Улаан шуһаяа хамта адхаһан совет ба монгол сэрэгшэдэй баатаршалгые мүнхэлһэн олон хүшөө эндэ бодхоогдонхой. Тэдэл хүшөөнүүд манай һэргэг һэримжэтэй, дайшалхы хани барисаагаа нюдэнэй сэсэгы мэтээр сахижа, бэхижүүлжэ байхыемнай уряална бшуу. Мүнөө бүмбэрсэг дэлхэй дээрэ амгалан бэшэ болонхой. Иимэ байдалай һүжэрэлгэдэ хүршэ Хитадаймнай хүтэлбэрилэгшэд зэмэтэй гээд тобшолол хэмээр байна.

Һаяхана болоожо үнгэрһэн Монголой Арадай-революционно партиин XVIII съезд Пекинэй хүтэлбэрилэгшэдэй ябуулжа байгаа социализмда, эб найрамдалай ба шахардуу шанга байдал һулаарүүлгын хэрэгтэ эсэргүү политикые, США-гай ба НАТО-гай хүтэлбэри доро уласхоорондын империализмын гаргадаг ээрхэг түримхэй аашануудые дэмжэдэгыень эрид шууд буруушаагаа бшуу. Мүнөө Хитадай засагаархид Японой зэбсэгжэлгые али болохоор дэмжэнэ, Индохитадай оронуудта дайгаар занана, бусад арадуудай дотоодын хэрэгүүдтэ һэнгэргүйгөөр хамаарна, хүршэ оронуудайнгаа газар дайдые булимтаран абаха һанаатай байһан тухайгаа сэхэ мэдүүлнэ, Монголой бэеэ даанхай байдалые зүринэ.

Урда хүршэтэеэ хани барисаатай ба харилсаа холбоотой байхын түлөө МНР-эй правительство ехэхэн хэшээл, оролдолго гаргаһан юм. Хитадта революциин илаһанай удаа хэдэн жэлэй үнгэрөөд байхада, Монгол орон хилэ дээрэхи сэрэгүүдээ татажа абаад, хэдэн шалган гаргадаг пунктнуудые үлөөһэн гээшэ. Юуб гэхэдэ, СССР-эй хилэ мэтэ КНР-эй хилэ хадаа эб найрамдалай ба социализмын хилэ мүн гэжэ тинхэдэ Улаан-Баатар хуулита ёһоор тоолодог байгаа бшуу.

Зүгөөр Пекинэй хүтэлбэрилэгшэд тад ондоо түсэбтэй байшоо ха юм. Тэдэнэр МНР-эй бэеэ даанхай байдалые усадхажа, заха хизааргүй Хитадай «империин» бүридэлдэ оруулха гэһэн хара һанаатай һэн. Тиин Монголой хилэ шадар хитадай сэрэгүүд гулидхагдажа эхилээ, сэрэгэй объектнууд, харгынууд, хүүргэнүүд олоор, хурдан түргөөр баригдажа захалаа. Хитадай зүгһөө Монголой хилые эбдэлгэ түргэдөөдхёо бэлэй.

Иимэ эрхэ байдалда МНР-эй правительство хилэ шадархи сэрэгүүдээ дахин харуулдань табиха, арадайнгаа армиие бэхижүүлхэ баатай болоо һааб даа.

— Манай орондо эсэргүүгээр Хитадай засагаархидай зүгһөө хэгдэдэг хара бодолто ябуулганууд монгол арадай һанаа сэдьхэл зобооно,— гэжэ АПН-эй корреспонденттэй хөөрэлдэхэ зуураа, сэрэгэй нэгэ частиин офицер, МНРП-гэй XVIII съездын делегат Д. Гунга мэдүүлээ һэн.— Энэ эрхэ байдалые хараадаа абажа, оронойнгоо бэеэ хамгаалха хүсые бэхижүүлхэ, аюулгүй байдалыень хангаха зорилгоор МНРП мүнөө тон шухала хэмжээнүүдые бэелүүлжэ байнхай. Монголой Арадай Армиие мүнөө үеын зэр зэбсэгээр, сэрэгэй техникээр гүйсэд хангаха талаар Советскэ Союзай үзүүлдэг аха дүүгэй туһаламжын аша үрэ тухай съезд дээрэ онсолон тэмдэглэгдээ гээшэ. Тэрэшэлэн монгол сэрэгшэдые һурган гаргаха, тэдэниие шэнэ сэрэгэй техникэтэй танилсуулха талаар совет нүхэднай ехэ хэшээл, оролцолго гаргана. Тингэжэ һүүлшын жэлнүүдтэ манай сэрэгэй частьнуудай, соединенинүүдэй галта ба добтолхы хүсэн олон дахинаар дээшэлээ. Манай армида мүнөө үеын танкнууд, ракетнэ түхеэрэлгэнүүд, авиаци бии.

Манай орондо байгаа совет сэрэгүүд МНР-эй бэеэ даанхай байдалаа хамгаалха хэрэгтэ горитойхон хубитаяа оруулна. Тэдэнэр Монголой Арадай Армиин сэрэгшэдтэй ээм ээмээ түшэлсэн, нэгэ зэргэдэ жагсажа, арадаймнай социалис байгуулалтадаа туйлаһан амжалтануудые хамгаалхаар бэлэн байна. Манай сэрэгшэд совет нүхэдэйнгөө дайшалхы дүй дүршэл тэсэмгэйгээр халан абана. Совет монгол дайшалхы хани барисаае али болохоор хүгжөөхэ гэзшэ хүндэтэ уялгамнай гэжэ тэдэнэр тоолоно бшуу. Манай арадууд ба арминуудай хоорондохи бата бэхи аха дүү ёһоной хани барисаан хадаа Ази континент дээрэ эб найрамдалай хэрэгые бэхижүүлгэдэ, уласхоорондын шахардуу шанга байдалые һулаарүүлгада онсо ехэ удха шанартай.

Иван ЖАРСКИЙ,
АПН-эй корр.
Улаан-Баатар.

ТАСС АПН

ХИЛЫН СААНАҺАА

ВСМ-эй МЭДҮҮЛГЭ

ХЕЛЬСИНКИ. Гурбан миллиард долларой хэмжээнэй сэрэгэй туһаламжа Пакистанда үзүүлхэ гэһэн США-гай правительствын шиидхэбэри абаһанһаа уламжалан, һанаагаа зобожо байһанаа элирхэйлжэ, Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Совет эндэ мэдүүлгэ хэбэ.

«Ф-16» түхэлэй истребительнүүд-бомбардировщигуудые оруулалсан, иимэ ехэ туһаламжа үзүүлхэ гэһэн ябуулгань үзэгдөө дуулдаагүй ехэ байна гээд мэдүүлгэ дотор тэмдэглэгдэнэ. Энэ хадаа дэлхэйн тус районой американ империализмын сэрэгэй хүсэ шадалаа үргэдхэхэ гэһэн ээлжээтэ алхам болоно. Тэрэ Индиин ба бусад оронуудай аюулгүй, амгалан тайбан байдалда, мүн Ази болон бүхы дэлхэй дээрэхи эб найрамдалда хоро хүргэхэ байна.

Холбоото Штадуудай Пакистаниие буу зэбсэгүүдээр иимэ ехээр хангалга тэрэниие өөһэдынгөө жандарма, хүршэ оронуудта американ империализмын ээрхэг түримхэй ябуулгануудай бааза болгохо гэһэн һэдэлгэ мүн гэжэ мэдүүлгэ дотор саашадаа хэлэгдэнэ.

Үшөө нэгэ аюултай юумэниинь юуб гэхэдэ. Пакистанда Хитадай буу зэбсэгүүдые худалдахадань американ хархис этэгээдүүд ехээр дэмжэнэ. Холбоото Штадууд Хитадта буу зэбсэгүүдые худалдахаар бэлэн гэжэ США-гай гүрэнэй секретарь А. Хейгэй албанай хэрэгээр Пекинһээ бусажа ерэмсээрээ мэдүүлһэн ушарынь США-гай ба КНР-эй хоорондо тогтоогдожо байһан «сэрэгэй бата холбоо барисаань» бүримүһэн элишэлнэ.

КАБУЛДА ПРЕСС-КОНФЕРЕНЦИ БОЛОБО

КАБУЛ. Нютагай болон гадаадын журналистнуудта зорюулагдаһан пресс-конференци Кабулда үнгэргэгдэбэ. Һайн дураараа буу зэбсэгээ тушааһан хүнүүдые ямаршье гэм зэмэдэ хабаадуулхагүй тухай Афганистанай Демократическа Республикын Революционно Соведэй Президиумэй указай толилогдоһоной һүүлээр Афганистанай засагаархидта бэеэ тушааһан контрреволюционно бандын урдын хоёр гэшүүд пресс-конференци дээрэ үгэ хэлээ.

Абдул Халиль—таряашан, 27 наһатай, үзэг бэшэг мэдэхэгүй. Жэл хахадай урда тээ тэрэ бандануудай нэгэндэ хүсөөр абаашагдаһан байгаа. Хүдөө нютагай бүлэ бүхэнһөө бандидууд нэгэ-нэгэ эрэ хүниие абаашаа һэн. Халилиие Пакистан эльгээгээд, Пешаварһаа 60 километрэй газарта оршодог Орсок, Газахейль гэжэ лагерьнуудта долоон һарын турша соо сэрэгэй бэлэдхэл гараһан байгаа.

Тэндэ Гульбуддин Хекматиарай «Хезбе Ислами» гэжэ контрреволюционно эмхидэ ороо һэн. Энэ шадарай хүн бүхэндэ, Пакистанай засагаархидта эдэ лагерьнууд һайн мэдээжэ юм гээд А. Халиль хэлэбэ. Шэнэ ерэһэн хүнүүд майхангууд соо ажаһуудаг һэн. Үдэртөө хитад, американ, египет инструкторнуудай хүтэлбэри доро сэрэгэй бэлэдхэл гараба.

Афганистанда зүрюу номнол ябуулдаг Хекматиар худал хуурмаг харлалга гүрдэлгэнүүдые хэлэдэг байгаа. Эдэ лагерьнууд буу зэбсэгүүдые, һомо хэрэгсэлнүүдые Афганистанай газар дайда руу эльгээхэ пункт болодог байна.

А. Халилиин ороһон бүлэг тусхай бэлэдхэл гараһанайнгаа һүүлээр Афганистанай Парван провинци худар шурган орожо, нютагай хүн зоной дунда һүйдхэлтэ ябуулганууды үүдхэхэ, Афганистанай хуулита правительстватай холбоотой бүхы хүнүүдые алаха гэһэн зорилготой һэн. Тэрэ Афганистанай засагаархидта бэеэ тушааха уряатайгаар бандануудай бүхы гэшүүндэ хандаба.

КОММУНИС ХЭБЛЭЛЭЙ ЖАСА

РИМ. Италида Коммунис хэблэлэй жасада мүнгэ зөөри амжалтатайгаар суглуулагдажа байна. Июниин һүүлэй үдэрнүүдэй мэдээгээр 2 миллиардһаа үлүү лир энэ жасада оруулагдаа. Эмилья-Романья гэжэ областьдо, Салерно,Ористано, Кремона хотонуудта мүнгэ зөөри суглуулха хүдэлмэри илангаяа эдэбхитэйгээр ябуулагдана.

ИРАНДАХИ БАЙДАЛ

ТЕГЕРАН. Хүтэлбэрилхы Исламска республиканска партиин штаб-байшан соо болоһон тэһэрэлгэһээ хохидогшодой дурасхаалда зорюулагдаһан шаналал гашуудалда Иранай хэдэн зуугаад мянган хүн хабаадаба. Энэ тэһэрэлгын үедэ парти болон гүрэнэй 72 хүтэлбэрилхы ажал ябуулагшад үхэһэн байгаа. Иранда эсэргүүгээр американ империализмын үүдхэжэ байдаг харата ябуулгануудые буруушаан шүүмжэлһэн транспарантнуудые тэдэ абажа ябаа.

Иранай парламентын түрүүлэгшэ Али Акбар Хашеми-Рафсанджани шаналал гашуудалай митинг дээрэ үгэ хэлэхэдээ, һүйдхэлтэ ябуулганууд, орон доторхи байдалые шахардуу шанга болголго гадаадаһаа эхитэй байна гэжэ тэмдэглээ.

Парламентын түрүүлэгшэ контрреволюциин харата ябуулгануудые зайсуулан сарахын тула һэримжэтэй байхыень хүн зониие уряалба.

Энэ тэһэрэлгэдэ Холбоото Штадууд ямаршье хабаагүй гэжэ США-гай гүрэнэй секретарь Хейгэй буруушаагаашье һаань, Холбоото Штадууд болон Израильда Исламска республиканска партиин хэһэн уридшалан һануулгые Тегеранай радио дамжуулһан байна.

ИРП-гэй штаб-байшан соо бомбын тэһэрэлгэдэ Холбоото Штадууд болон тэдэнэй хулһэнэй агентнүүд гэмтэй гэжэ ороной шажан мүргэлэй хүтэлбэрилэгшэдэй нэгэн аятолла Хосейн Али Монтазери мэдүүлбэ.

ООН-ой ГЕНЕРАЛЬНА СЕКРЕТАРЬТА ЭЛГЭЭГДЭҺЭН НОТО

НЬЮ ЙОРК. Араб газар нютагуудые булимтаран эзэмдэхэ, хүнэй эрхэнүүдые бүдүүлигээр хазагайруулха, хашаха харшалха гэһэн Израилиин захиргаанай харата ябуулгануудые эрид буруушаажа байһанаа Сириһээ ООН-ой дэргэдэ саг үргэлжэ байдаг түлөөлэлгэтэ эмхи ООН-ой Генеральна секретарьта эльгээһэн ното соогоо мэдүүлнэ. Израилиин булимтархы засагаархид САР-та хабаатай Голанска гүбээнүүдые булимтаран эзэмдэхэд ., Сириин эрхэтэдые айлган һүрдөөнэ, хашана харшална гээд документ дотор тэмдэглэгдэнэ. Араб хүдэлмэришэд, алба хаагшад иимэ политикаһаа ехээр хохидожо байнхай. Булимтаран эзэмдэгшэдэй харата ябуулгануудые буруушааһанайнгаа түлөө ажалһаа гаргагдана.

Израилиин сэрэгэй губернаторай захиралтын ёһоор, Сириин араб табан эрхэтэд баригдажа хаагдаба гээд саашадаа ното дотор хэлэгдэнэ.

СПОРТ

„СПОРТЫН ХАТАНДЫЕ" АНХАРАЛДАА АБАЯ

Бүхэроссин залуушуулай VI нааданай тоосоогоор хүнгэн атлетикээр республикын түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн гурбан үдэр соо Буряадай АССР-эй 25 жэлэй ойн нэрэмжэтэ стадион дээрэ боложо дүүрэбэ. Спортын зургаан бүлгэмэй 200 шахуу хүнгэн атлет энэ ехэ мүрысөөндэ хабаадаһан байна.

Ээлжээтэ Олимпиадада бэлэдхэлэй эхин шатада бэлигтэй бэрхэ залуу хүнгэн атлетнүүдые элирүүлхэ зорилготойгоор иимэ мүрысөөн дүрбэн жэлэй турша соо нэгэ удаа үнгэргэгдэдэг заншалтай юм. Сэхыень хэлэбэл, энэ удаада «Труд», «Трудовые резервы» бүлгэмүүд, «Забайкалец» гэжэ спортклуб энэ харюусалгатай хэрэгтэ хангалтагүйгөөр хандаа гэжэ тэмдэглэлтэй.

Улаан-Үдын кооперативна техникумэй һурагша Ирина Зайцева («Локомотив») яһала һайн һорилго бэлэдхэлтэй байжа, дундуур зайнуудта урилдахадаа, илалта туйлаба. Тэрэ 400 метртэ 59,1 секунда саг харуулаа, 800 метрые 2.25,0 минута соо гаталаа.

«Трудовые резервы» бүлгэмэй түлөөлэгшэ Виктор Вихров онсо шалгарба. Тэрэ гурбан зүйлөөр илаһан байна. Виктор дабалтануудтай 110 метртэ урилдахадаа, 15,8 секунда харуулжа, республикын чемпион болоо. 195 сантиметр үндэрые харайгаа, гэбэшье энэ үрэ дүн тэрэнэй тогтооһон рекордһоо аяар арбан сантиметрээр бага байна. В. Вихров 39,05 метртэ диск шэдэбэ. Сагшадаа зүб мүрөөр һорилго хэбэл, тэрэ ехэ амжалта туйлаха аргатай бшуу.

1500 метр Зүүн Сибириин технологическа институдай студент Сергей Шайдуров эндэ 4.02,4 минута саг харуулжа, чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртэбэ. С. Шишмарев, Н. Петров гэгшэд хоёрдохи, гурбадахи һууринуудые эзэлһэн байха юм.

Технологическа институдай студент Владимир Свинин нёдондо намар нэгэдэхи курсынхидай дунда РСФСР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ шанда хүртөө һэн. Тиин мүнөө 400 (52,7 секунда) болон 800 (1,59,2 минута) метртэ урилдахадаа, илалта туйлаба.

Кооперативна техникумэй һурагша Ольга Житихина («Урожай») дүтын зайда хурдан солбон байһанаа харуулжа, республикын чемпион болобо. Тэрэ 100 метрые 12,6 секунда соо гаталһан байна. Удаань Ольга 200 метртэ урилдахадаа, бултые ахижа гараа.

Сэхыень хэлэбэл, холын зайнуудта үсөөн хүн урилдаанай харгы дээрэ гараа гэжэ тэмдэглэлтэй. 5000 метртэ А. Орлов («Буревестник») түрүүлэн фиништэ хүрэжэ ерэбэ— 15,56.2 минута. 10.000 метртэ «Урожай» бүлгэмэй түлөөлэгшэ Б. Самбуев ори гансаараа старт абажа, командадаа шухала 20 очко бэлэглэһэн байха юм.

Үндэрые харайлгаар басагадай дунда ана-мана, шанга тэмсэл болобо. «Урожай» бүлгэмһөө Сластникова Третьякова хоёр 165 сантиметр үндэрые харайгаа. Гэбэшье Ольга Сластникова түрүүшын һэдэлгэһээ иимэ үндэрые гаталжа, нэгэдэхи һуури эзэлбэ.

Ядро түлхилгэдэ тренер Е. К. Киселевой һурагшад шалгарба. Түмэр замай техникумһээ Василий Селиванов эндэ илалта туйлаа. Тиихэдэ тэрэ 647 сантиметртэ утые харайжа, чемпион болоһон байна.

Эстафетэ дамжуулгатай урилдаанууд суглаарагшадые һонирхуулба. 4×100 метр. Эндэ хүбүүд соохоо «Буревестник» бүлгэмэй команда эрхимлээ — 46,3 секунда. «Локомотив», «Спартак» бүлгэмүүдэй түлөөлэгшэд удаадахи һууринуудта гараһан байха юм. Басагадай дунда «Трудовые резервы» бүлгэмэй командын конкурсһоо гадуур хабаадахадань, «Урожай» бүлгэмэй түлөөлэгшэд илалта туйлаба.

4×400 метр. Энэдэ басагад соохоо «Локомотив» бүлгэмэй түлөөлэгшэд түрүүлэн фиништэ хүрэжэ ерэбэ— 4.20,7 минута. «Трудовые резервы» бүлгэмэйхид хоёрдохи һуурида гараа. Хүбүүдэй дундаһаа «Буревестник», «Трудовые резервы», «Спартак» бүлгэмүүдэй суглуулагдамал командануд шалгарһан байна.

«Локомотив» бүлгэмэй суглуулагдамал команда илажа, ресспорткомитедэй дамжуулгын кубогаар, дипломоор шагнагдаа. «Буревестник», «Трудовые резервы» бүлгэмүүд удаадахи һууринуудые эзэлбэ.

Мүрысөөнэй дүнгүүдээр сентябрь һарада Владивосток хотодо үнгэргэгдэхэ зонын мүрысөөндэ хабаадаха суглуулагдамал команда бүридүүлэгдээ.

— «Спортын хатанда» анхаралаа ехээр хандуулха шухала. Манай эдир халган эндэ һулашаг үрэ дүнгүүдые туйлаба. Илангаяа техническэ зүйлнүүдээр үрэ дүнгүүдынь хангалтагүй байна. Тиимэһээ тренернүүд, мэргэжэлтэд мүрысөөнэй дүнгүүдһээ зүб тобшолол хэхэ бэзэ гэжэ һанагдана,— гээд мүрысөөнэй ахамад судья В. Н. Аверков хөөрэнэ.

Б-М. ЖИГЖИТОВ.

Эдэ үдэрнүүдтэ республикымнай ниислэлдэ эхилхээ байгаа һур харбалгаар СССР-эй кубогта хүртэхын түлөө мүрысөөнүүдтэ хабаадахаар ерэгшэдэй дунда Махачкала хотын түлөөлэгшэ, РСФСР-эй нёдондо жэлэй чемпион Константин Левченко бии.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: К. Левченко бэеэ һорижо байна.

М. СУТУРИНАЙ фото.

«СПОРТЛОТОНУУДАЙ» ТИРАЖ

«Спортлотонуудай» июниин 27-до үнгэргэгдэһэн 26-дахи тираж.

«49-һөө 6-ень тааха спортлото»: 1—баскетбол, 5—бүхэ барилдаан, 9—велоспорт шоссе, 22—уһа руу һурэлгэ, 25—шаргын спорт, 46—теннис.

«36-һаа 5-ень тааха спортлото»: 17—конькигаар мүрысөөн, 22—уһа руу һурэлгэ, 23—конькигаар һурэлгэ ба хоёр зүйлэй мүрысөөн, 25—шаргын спорт, 29—стендовэ буудалга.

(ТАСС).

СЭНХИР ЭКРАН

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

«Орбита». 8.55 —Дамжуулгын программа. 9.00 —«Время». 9.40 — Үглөөнэй гимнастика. 10.05 —«Басагахан ба баабгай», «Үглөөмнай үглөөл байха». «Шарик-фонарик» — мультфильмнүүд. 10.35 — Ю. Шпитальный. «Обыкновенные обстоятельства» —телевизионно зүжэг. 12.00 — Концерт. 12.25 — Шэнэ һонин. 15.10—Дамжуулгын программа. 15.15 — Шэнэ һонин. 15.30 —Телевизионно баримтата фильмүүдэй программма. 16.15 — «Ород хэлэн». 16.45 —Стендовэ буудалгаар СССР-эй чемпионат.

Улаан-Үдэ. 17.20 —«Саян» — хүдөөгэй ажалшадта зорюулагдаһан дамжуулга.

«Орбита». 17.45 —Үхибүүдтэ. «Принц и нищий» —телевизионно уран һайханай фильм.

Улаан-Үдэ. 19.00 —Уласхоорондын шэнжэлэл (Буряадаар). 18.15 —«Байгал» программа.

«Орбита». 19.45 —«Мүнөөдэр — түби дэлхэйдэ». 20.00 — Түбэй телевидениин ба Бүхэсоюзна радиогой ород арадай инструментнүүдэй оркестрэй концерт. 20.20 —Вьетнамай Социалис Республикын байгуулагдаһаар 5 жэлэй ойдо зорюулагдаһан программа. 1. Вьетнамай замбуулинай замай эхин». Баримтата фильм. 2. «Ним гэжэ нэрэтэй басаган» — телевизионно уран һайханай фильм. 22.00 —«Время». 22.35 —«Эрдэм наукын һонин». 23.15 —«Мүнөөдэр — түби дэлхэйдэ». 23.30— Гандболоор уласхоорондын турнир. Эрэшүүл. СССР—ЧССР. Болгариһаа дамжуулга.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

«Орбита». 12.55 —Дамжуулгын программа. 13.00 —«Ватага «Семь ветров»—телевизионно зүжэг. 13.45 — Парашютна спортоор хани харилсаата арминуудай чемпионат. 14.30 —«Дуун» хүнтэй үлэдэг». 17.10—«А. Толстой уран зохёолой хуудаһанууд...» 16.00 — «Фестивальнууд..., конкурснууд.., концертнүүд...»

Улаан-Үдэ. 17.00 —Киночерк.

«Орбита». 17.20 —Концерт. 19.00 —«Алкоголизм». Врачай хөөрөөн». 19.30 — 19.45—Забһарлалга.

Улаан-Үдэ. 19.45 — Соносхолнууд.

«Орбита». 20.00 —«Киногоор аяншалагшадай клуб». 21.00 — «Амгалан нойрсогты, багашуул». «Фигэй ушаралта ябадалнууд» —мультфильм. 21.15 —Фильм-концерт. 22.00 —«Время». 22.35. «Пуск» —телевизионно уран һайханай фильм (3-дахи сери).

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи хуудаһанда. «КПСС-эй XXVI съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлхын түлөө» — суглуулбари. «Сагаан алтаяа» гээлтэгүйгөөр хуряаха». Г. Клепиковэй «Үдэртөө—нэгэ отара» гэһэн корреспонденци.

Хоёрдохи хуудаһанда. «БАМ: бригадирнуудай зүбшэлдөөн»—А. Куклинай статья. «Ажалай семестрэй урдахана». «Ёһо заншалаа үргэлжэлүүлхэбди» — С. Захаровагай В. Дмитриевтэй хэһэн хөөрэлдөөн. «Уһалагдадаг газар үргэдхэгдэнэ»—А. Павловай корреспонденци.

Гурбадахи хуудаһанда. «Тэжээл үйлэдбэрилгэдэ — эрдэм наукын үндэһэ баримталан хандахада» — О. Казанцев, В. Стрижак гэгшэдэй хэһэн хөөрэлдөөн. «Хилын саанаһаа».

Дүрбэдэхи хуудаһанда. «Спорт» — материалнуудай суглуулбари. Соносхолнууд.

Редактор Р. Б. ГАРМАЕВ.

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: ИНДЕКС: 670000

г. УЛАН-УДЭ, ул. ЛЕНИНА, 35, редактор—2-54-54, приемная —2-54-93, зам. редактора—2 68-08, зам. редактора—2-62-62, отв. секретарь —2-50-52, секретариат—2-66- 76, отделы: партийной жизни—2-60-91, пропаганды—2-56 23, промышленности и строительства—2-61-35, сельского хозяйства —2-64-36, 2-63-86, советского строительства и быта—2-69 -58, культуры и школ—2-60-21, информации—2-34.05, перевод—2-54-93, писем и селькоров —2-67-81, корректорская—2-35-95, машинное бюро —2-57-63, фотолаборатория—2-33-61, отдел объявлений—2 65-54.

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств полиграфии и книжной торговли.

Н-03531. Заказ № 152. Индекс 5901